

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਵੀਚਾਰੁ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

(ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮਾਸਿਕ-ਪੱਤਰ)

ਪੋਹ-ਮਾਘ, ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਪੜਦ

ਜਨਵਰੀ 2008

ਜਿਲਦ ੫੧

ਅੰਕ ੧੦

ਸੰਪਾਦਕ
ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਐਮ.ਏ., ਐਮ.ਐਮ.ਸੀ.

ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ
ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਮਾਣਾ
ਐਮ.ਏ., ਬੀ.ਐੱਡ.

ਚੰਦਾ

ਸਾਲਾਨਾ (ਦੇਸ਼)	੨੦ ਰੁਪਏ
ਲਾਈਫ਼ (ਦੇਸ਼)	੨੦੦ ਰੁਪਏ
ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਦੇਸ਼	੫੦੦ ਰੁਪਏ
ਲਾਈਫ਼ ਵਿਦੇਸ਼	੫੦੦੦ ਰੁਪਏ
ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਪੀ	੨ ਰੁਪਏ

ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਸਕੱਤਰ

Secretary

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ

Dharam Parchar Committee

(ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ)

(S.G.P.C.)

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-੧੪੩੦੦੬

Amritsar-143006

ਫੋਨ : 0183-2553956-59 ਐਕਸ 304 ਫੈਕਸ : 0183-2553919

website : www.sgpc.net e-mail : gurmat_parkash@yahoo.co.in

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਨਾ ਪੁੱਜਣ ਬਾਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਮਿਲਾ ਕੇ

ਇੰਚਾਰਜ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਐਕਸ: 303 'ਤੇ ਜਾਂ

ਮੋ: 98148-98001 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਜੀ।

ਤਤਕਰਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ		੩
ਸੰਪਾਦਕੀ		੫
ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ	-ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੂੰਗਰ	੯
ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੈਗੰਬਰ ਗੁਰੂ	-ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ	੧੬
ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ - ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ	-ਸ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ	੨੩
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਯੁੱਧ-ਚਿੰਤਨ	-ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ	੨੭
ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਸੂਰ	-ਪ੍ਰੋ. ਨਵਸੰਗੀਤ ਸਿੰਘ	੩੨
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ	-ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	੩੮
ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਆਲਮਗੀਰ	-ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ	੪੩
...ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਢਾਡੀ ਗਿਆਨੀ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ	-ਪ੍ਰੋ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬੋਲੀਨਾ	੪੯
ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਜਗੁ ਮੁਆ	-ਗਿਆਨੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਗੰਡੀਵਿੰਡ	੫੪
ਆਓ, ਹਵਾ ਦਾ, ਖਲਾਅ ਦਾ ਦਰਦ ਸੁਣੀਏ	-ਸ੍ਰੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ	੬੩
ਇਨਸਾਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ: ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ	-ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗੀ	੬੬
ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ	-ਡਾ. ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ	੭੧
ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ-ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ	-ਬੀਬਾ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ	੭੩
ਕਵਿਤਾਵਾਂ		੭੫
ਪੁਸਤਕ ਰੀਵਿਊ		੮੩
ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਰਗਰਮੀਆਂ		੯੧

ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ

* ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਮਾਘੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	੧ ਮਾਘ	੧੩ ਜਨਵਰੀ
* ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧ ਮਾਘ	੧੩ ਜਨਵਰੀ
* ਚਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ	੭ ਮਾਘ	੧੯ ਜਨਵਰੀ
* ਜਨਮ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ	੧੪ ਮਾਘ	੨੬ ਜਨਵਰੀ
* ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ	੧੯ ਮਾਘ	੩੧ ਜਨਵਰੀ
* ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ (ਵੱਲਾ)	੨੫ ਮਾਘ	੬ ਫਰਵਰੀ
* ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ	੨੭ ਮਾਘ	੮ ਫਰਵਰੀ
* ਜਨਮ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩੦ ਮਾਘ	੧੧ ਫਰਵਰੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ :

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ...

ਉਹੁ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਦਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰਾ ।
 ਜਿਨ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਨਿਰੰਜਨਾ ਜਪਿਓ ਕਰਤਾਰਾ ।
 ਨਿਜ ਪੰਥ ਚਲਾਇਓ ਖਾਲਸਾ ਧਰਿ ਤੇਜ ਕਰਾਰਾ ।
 ਸਿਰ ਕੇਸ ਧਾਰਿ ਗਹਿ ਖੜਗ ਕੋ ਸਭ ਦੁਸਟ ਪਛਾਰਾ ।
 ਸੀਲ ਜਤ ਕੀ ਕਛ ਪਹਰਿ ਪਕੜੋ ਹਥਿਆਰਾ ।
 ਸਚ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜੀਤਿਓ ਰਣ ਭਾਰਾ ।
 ਸਭ ਦੈਤ ਅਰਿਨਿ ਕੋ ਘੇਰ ਕਰਿ ਕੀਚੈ ਪ੍ਰਹਾਰਾ ।
 ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਜਗਤ ਮੈ ਗੁਰੂ ਜਾਪ ਅਪਾਰਾ ।
 ਇਉਂ ਉਪਜੇ ਸਿੰਘ ਭੁਜੰਗੀਏ ਨੀਲ ਅੰਬਰ ਧਾਰਾ ।
 ਤੁਰਕ ਦੁਸਟ ਸਭਿ ਛੈ ਕੀਏ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰਾ ।
 ਤਿਨ ਆਗੈ ਕੋਇ ਨ ਠਹਿਰਿਓ ਭਾਗੇ ਸਿਰਦਾਰਾ ।
 ਜਹ ਰਾਜੇ ਸਾਹ ਅਮੀਰਤੋ ਹੋਏ ਸਭ ਛਾਰਾ ।
 ਫਿਰ ਸੁਨ ਕਰਿ ਐਸੀ ਧਮਕ ਕਉ ਕਾਂਪੈ ਗਿਰਿ ਭਾਰਾ ।
 ਤਬ ਸਭ ਧਰਤੀ ਹਲਚਲ ਭਈ ਛਾਡੇ ਘਰ ਬਾਰਾ ।
 ਇਉਂ ਐਸੇ ਦੁੰਦ ਕਲੇਸ ਮਹਿ ਖਪਿਓ ਸੰਸਾਰਾ ।
 ਤਿਹਿ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀ ਭੈ ਕਾਟਨਹਾਰਾ ।
 ਗਹਿ ਐਸੇ ਖੜਗ ਦਿਖਾਈਐ ਕੋ ਸਕੈ ਨ ਝੋਲਾ ।

ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ॥੧੫॥ (ਵਾਰ ੪੧:੧੫)

ਇਕਤਾਲਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਇਸ ਪੰਦਰੂਵੀਂ ਪਉੜੀ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਤਪ-ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੌਰਵਸ਼ਾਲੀ ਜਿੱਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦੇਖੋ! ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਮ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਲਖੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ, ਅਪਾਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੇਜ਼-ਪ੍ਰਤਾਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ 'ਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਹਮਲਾਵਰ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਜੇ-ਨਿਵਾਜੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਸੁਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਜਤ-ਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕੱਛ (ਕਛਹਿਰਾ) ਪਹਿਨ ਕੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸਦਵਰਤੋਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਫਤਹ ਬੁਲਾ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਯੁੱਧਾਂ 'ਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਜੇ-ਨਿਵਾਜੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਜਿਹੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰ-ਘੇਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਭਾਵ ਮੈਦਾਨੇ-ਏ-ਜੰਗ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਚਿੱਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਮ ਜੋਸ਼ ਫੈਲਿਆ ਹੈ। ਨੀਲੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੂਲ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਧਾਈ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਅਜਿੱਤ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਾਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਹਕੀਕੀ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਾਜੇ-ਨਿਵਾਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਿਆਂ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਖਲੋਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੁਗਲ ਸਰਦਾਰ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਕੇ ਭੱਜ ਪਏ ਹਨ। ਜੁਲਮੀ ਰਾਜੇ, ਅਮੀਰ-ਵਜ਼ੀਰ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸਭ ਖਾਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਧਮਕ ਸੁਣੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਪਹਾੜ ਅਰਥਾਤ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗੇ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਇਹ ਵੱਡੀ ਤਬਦੀਲੀ ਵਾਪਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਆਪਣਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉੱਠ ਦੌੜੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਡਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਨਹੀਂ, ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਦਾ ਡਰ 'ਚ ਵਿਚਰਨਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਰਪਾਨ ਪਕੜ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰ ਵਿਖਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੰਨ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਵੀ। ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਆਓ! ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ ਤੇ ਇਹਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਈਏ!

ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜੀ ਗਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਅੱਡ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਯੋਗ ਇਕ ਇਕਾਈ ਹੈ। ਪੌਣ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਚੱਕਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤਿਅੰਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਰਚਨਾਕਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ 'ਚ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਬਨਸਪਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹਰਿਆਵਲ ਜੀਵ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਇਕ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ 'ਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਬਹੁਭਾਂਤੀ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਤੇ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਕੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਬਨਸਪਤੀ ਬਿਨਾਂ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜਾਤ ਦਾ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਹਰ ਯੁੱਗ ਦੇ ਸੁਘੜ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸੱਚ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਵਿਗਾਸ 'ਚ ਅੜਚਨ ਨਾ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੀ ਨਰੋਈ ਸੇਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਪੀਓ ਦਾਦੇ' ਦੇ ਅਮੁੱਲ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਸਰਬਸਾਂਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਵਧੀਆ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਸਦਵਰਤੋਂ ਸਬੰਧੀ ਸੁਚੇਤਨਾ ਬਖਸ਼ੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਯੁੱਗ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਾਲੇ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਜਿਹੀ ਸੰਕਟ-ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਬਨਸਪਤੀ ਉਪਜਾਉਣ ਤੇ ਇਹਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਖਾਸ ਸੇਧਾਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਦ 'ਚ ਉਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਵੇਖਣ, ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੰਡ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੱਪਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੂਤ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀਆਣਾ

ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਣ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੇਤੇ ਰੱਖੀਏ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ-ਅਰਚਨਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਐਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਨੋ-ਮਨੋ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੇਧ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰੁੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਵੁਕ ਪਿਆਰ-ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਹਾਰਕ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਨਸਪਤੀ-ਪਿਆਰ ਉਮਡ ਕੇ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਲਪਨ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਘਟਨਾ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਿਲਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਫੁੱਲਾਂ ਲੱਦੀ ਕਿਆਰੀ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚੋਲੇ ਨਾਲ ਅੜ ਕੇ ਇਕ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਟਹਿਣੀ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈਆਂ। ਬਾਲ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 'ਪੁੱਤਰ ਜੀ! ਜਦੋਂ ਚੋਲਾ ਵੱਡਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਚੱਲੀਦੈ।' ਆਗਿਆਕਾਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਇਹ ਕਥਨ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਗੀਚੀ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਚੇਚੀ ਬਣਵਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਮਾਰਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਦਵਾਖਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਉਸ ਵਿਚ ਜੰਗਲੀ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਦੁਰਲੱਭ ਦਵਾਈਆਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਦਵਾਖਾਨੇ ਤੋਂ ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਦਵਾ ਪੀ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰਸਾਇਣਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਟੇਕ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਗਰ ਤੇ ਵਧੀਆ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਪਰਖਣ ਵੱਲ ਟੁਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ 'ਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਵਢੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬੇਲੋੜੀ ਚਾਲੇ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਵਾਂਤੋਲ

ਡੋਲ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਸਾਵੇਂ ਤੋਲ 'ਚ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ 'ਚ ਲੱਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਯਤਨ ਕਰਨ 'ਚ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲੱਗਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਉੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਮੂਹ ਲੋਕਾਈ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ 'ਚ ਬਨਸਪਤੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਉਚੇਚੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕਣ ਤਾਂ ਇਹ ਵਕਤ ਅਨੁਕੂਲ ਚੰਗਾ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਬੀਤੇ ਵਕਤ 'ਚ ਸੁਚੇਤ ਅਚੇਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਬਨਸਪਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਅਹਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਇਹ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਕ ਭਰਵਾਂ ਉੱਦਮ-ਉਪਰਾਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਪਰਿਕਰਮਾ ਦੇ ਬਰਾਂਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ 'ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗਮਲਿਆਂ 'ਚ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਸੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਮਗਰ ਚੱਲਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ! ਇਹਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਰੁੱਖ ਅਜੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਸੰਭਵ ਉਪਰਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਸ੍ਰੋਤ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ 'ਚ ਬੇਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰ ਅਤੇ ਇਲਾਇਚੀ ਬੇਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਮਿਸਾਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਸਦਾ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵੇਲਾਂ, ਨਿੱਕੇ, ਦਰਮਿਆਨੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਦੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਫੁੱਲ, ਕਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਹਣੀਆਂ-ਸੁਹਣੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਫਲਦਾਰ ਤੇ ਛਾਂਦਾਰ ਰੁੱਖ, ਘਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਛਾਈ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਲੇ ਹਿਤ ਹੈ। ਆਓ! ਰੁੱਖਾਂ-ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਮੁੱਢ-ਕਦੀਮੀ ਸਾਂਝ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਅੱਜ ਦੀ ਮੁੱਖ

ਲੋੜ ਹੈ। ੧੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਥਾਮਸ ਫੂਲਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ “ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।” ਜਾਇਸ ਕਿਲਮਰ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਮੇਰੀ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚਣੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇੰਨੀ ਪਿਆਰੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਣੀ ਜਿੰਨਾ ਪਿਆਰਾ ਕਿ ਇਕ ਰੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” ਕਵੀ ਜਾਰਜ ਪੋਪ ਮੋਰਿਸ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਲੱਕੜ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿ “ਐ ਲੱਕੜਹਾਰਿਆ! ਉਸ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾ ਕੱਟ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਏ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਹੈ!” ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਮਤੇ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਚਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਵੇਲੇ-ਵੇਲੇ ਅਮਲ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ 'ਚ ਸਾਕਾਰ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਿਖਾਇਐ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹਦੇ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਤਕ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਚਿਪਕੋ ਲਹਿਰ 'ਚ ਰੁੱਖ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਚਿਪਕ ਜਾਂ ਚਿੰਬੜ ਗਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸਕੋਗੇ। ਕਵੀ ਸ੍ਰੀ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਉਹਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੌਤ ਹੈ।” ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਦੇ ਇਹ ਪਿਆਰੇ ਬੋਲ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ:

ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤ ਲੱਗਦੇ ਨੇ, ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਲੱਗਦੇ ਮਾਵਾਂ।

ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਨੂੰਹਾਂ-ਧੀਆਂ ਲੱਗਦੇ, ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਭਰਾਵਾਂ।

ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਵਾਂਙਣ, ਪੱਤਰ ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ।

ਕੁਝ ਰੁੱਖ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਵਰਗੇ, ਚੂਰੀ ਪਾਵਣ ਕਾਵਾਂ।

ਰੁੱਖ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਰਗੇ ਨੇ, ਜੀਉਣ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ।

ਗੁਰ-ਫਰਮਾਨ ‘ਸਗਲ ਬਨਰਾਇ ਫੂਲੰਤ ਜੋਤੀ’ 'ਚ ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੱਢ-ਕਦੀਮੀ ਮਨੁੱਖੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਭਾਵ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਆਓ! ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਿਆਰ-ਸੰਬੰਧ ਮੁੜ ਤੋਂ ਜੋੜੀਏ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ-ਮਸਤਕ 'ਚ ਵਸਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈਏ।

ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

-ਪ੍ਰੋ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੂੰਗਰ*

ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਸਾਹਿਬ-ਏ-ਕਮਾਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨੂਰਾਨੀ ਤੇ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੀ ਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਹੈ। ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ੨੩ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੧੯੮ ਮੁਤਾਬਿਕ ੨੩ ਪੋਹ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸੰਮਤ ੧੭੨੩ (੧੬੬੬ ਈ:) ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਵਿਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਤਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ॥

ਪਟਨਾ ਸਹਰ ਬਿਖੈ ਭਵ ਲਯੋ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇੰਝ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:

ਯਾ ਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ॥

ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ॥

ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥

ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨਿ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ੧੬੭੫ ਈ: ਵਿਚ ੯ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਜੋਤ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ। ਸਿਰਫ਼ ੪੨ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਕੀਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤੀਬਰਤਾ ਤੇ ਚੈਵੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਪੰਨ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਨਿਆਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਐਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਉਸ

*ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਮੋ: ੯੯੧੫੮-੦੫੧੦੦

ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀ:

ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਕੀ, ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਕਾ, ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਕਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਆਦਰਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਚਿਆਰ ਗੁਰਮੁਖ, ਪੰਚ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ, ਨੇ ੧੬੯੯ ਈ: ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ। ਖਾਲਸਾ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਹੈ ਜੋ ਆਤਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜੂਝਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਸਿੱਧਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਫਤਹਿ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਈ ਸੀ।

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ।

ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ।

ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਗੁਰੂ-ਪਰੰਪਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਂਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਬੀੜ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ। ਨਾਂਦੇੜ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਅਹਿਲ-ਏ-ਕਿਤਾਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਥੇ ਵੀ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਜੁਗਤਿ ਦੋਵੇਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਪੰਜ ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ।

- ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਇ॥

ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੭੫੯)

- ਗੁਰੂ ਦਰਸ ਜਿਹ ਦੇਖਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਸਾਇ।
ਬਾਤ ਕਰਨਿ ਗੁਰ ਸੋਂ ਚਹੈ ਪੜ੍ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ ਮਨ ਲਾਇ। (ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ:੬)
- ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਚਨ ਸਿਉਂ ਪ੍ਰਗਟ ਚਲਾਯੋ ਪੰਥ।
ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਬਚਨ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨੀਅਹੁ ਗ੍ਰੰਥ॥੩੦॥

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਕਾ)

ਸਮਾਜਿਕ ਬਰਾਬਰੀ ਲਿਆਉਣਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਸਦਾ ਨੀਵੇਂ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਖੌਤੀ ਨੀਚ ਜਾਤੀ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ॥

ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ॥ (ਪੰਨਾ ੧੫)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿਗ੍ਹਾ ਕਲਗੀ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਪੰਥ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵੀ ਇਹ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਨੀਚਹ ਉਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਡਰੈ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੦੬)

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਭਾਗੋ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਭਾਗੋ ਜੀ ਨੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਰੂਪ-ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ

ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀ, ਮੜੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ:

- ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮਤੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥

ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹ ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥

ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨ ਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥

(ਤੇਤੀ ਸਵਈਏ)

- ਰਾਗ ਨ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਨ ਸਾਕ ਨ ਸੋਗ ਨ ਸੰਗਿ ਤਿਹਾਰੇ॥

ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਅਭੇਖ ਅਦ੍ਵੈਖ ਜਪਿਓ ਤਿਨ ਹੀ ਕੁਲ ਤਾਰੇ॥੯॥

(ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵਯੇ ਪਾ:੧੦)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ ਤੇ ਜਰਨੈਲ ਵੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਣਵਾਏ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰੇ 'ਤੇ ਰੋਜ਼ ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ ਲੱਗਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੈ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਲੱਗਭਗ ਚੌਦਾਂ ਜੰਗਾਂ ਲੜਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਜੰਗ ਭੰਗਾਣੀ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਲੜੀ। ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲਾਮਿਸਾਲ ਅਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੪੦ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਦਸ ਲੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ (ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕੀਤੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਡੋਲ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟਣਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੀਨਾ-ਕਾਂਗੜ ਤੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਦਾ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ' ਜਾਂ ਫਤਹਿ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਨਾ ਤੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈਂ, ਨਾ ਬਹਾਦਰ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਸਹੁਆਂ ਖਾ ਕੇ ਤੋੜੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਉਲਟ

ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਪਰਜਾ ਨਾਲ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਮੇਰੇ ਚਾਰ ਬੱਚੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਤੇਰੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜੇ ਖਾਲਸਾ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਫੇਰ ਕਿਰਪਾਨ ਉਠਾਉਣਾ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ, ਹੱਕ ਸੱਚ ਲਈ ਕਿਰਪਾਨ ਉਠਾਈ ਹੈ:

ਚੁ ਕਾਰ ਅਜ ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸਤ॥

ਹਲਾਲ ਅਸਤੁ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤੁ॥

(ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ)

ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਵਿਚ ਟਕਰਾਉ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੰਗ-ਯੁੱਧ ਤੇ ਟਾਕਰਾ ਆਦਿ ਜ਼ੋਰੂ, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਤਖਤ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ/ਇਨਕਲਾਬ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜਬਰ-ਜ਼ੁਲਮ, ਕੂੜ-ਕਪਟ, ਅਧਰਮ, ਲੁੱਟ-ਖਸ਼ੂਟ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ, ਧਰਮ, ਹੱਕ, ਸੱਚ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਅਤੇ 'ਸਭ ਸੁਖਾਲੀ ਵੁਠੀਆ ਹੁਣਿ ਹੋਆ ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ ਜੀਉ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ੧੪੬੯ ਈ. ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਰ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ੧੫੨੬ ਈ. ਵਿਚ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ੯ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਹੋਏ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੬੭੫ ਈ: ਵਿਚ ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਇਹ ਬਾਬਰ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਤੇ ਬਾਬਰ ਕੇ, ਇਹ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਤਾਕਤਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਬੇ ਕਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਰ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਜਮ ਦਾ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਸੀ:

ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਡਰਾਇਆ॥

ਆਪੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮੁ ਕਰਿ ਮੁਗਲੁ ਚੜਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ ੩੬੦)

ਬਾਬਰ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ੧੬੦੬ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਤੇ ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਬੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੁਣ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਲ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

੧੬੭੫ ਈ. ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਬਾਬੇ ਕਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ ਦਾ ਟਕਰਾਉ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ੧੬੭੫ ਈ. ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ੯ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ ਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਯੁੱਧ ਕਰਨੇ ਪਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਦੀ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਖੋਹੀ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬੜਾ ਹੀ ਕੱਟੜ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਤਖਤ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਦਾਰਾਸ਼ਿਕੋਹ ਤੇ ਮੁਰਾਦ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਦਾਰਾਸ਼ਿਕੋਹ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਾਬਲ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਸੀ। ਮੁਰਾਦ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਰਾਦ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਦਾਰਾਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਮੁਰਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਨੂੰ ਅੰਤਲੇ ੮ ਸਾਲ ਕੈਦ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੱਕ, ਇਨਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਉਠ ਰਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਵਰਗੀ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਰਮਦ ਵਰਗੇ ਫਕੀਰ ਕਤਲ ਕਰਵਾਏ ਸਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇਕੀ, ਸੱਚ, ਤਿਆਗ, ਕੁਰਬਾਨੀ, ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮੁਜੱਸਮੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਦੁੱਖ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਧਰਮ, ਸਮਾਜ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।

ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ

ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮਹਾਂਵਾਕ ਹੈ :

ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ॥

ਇਸ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ॥

(ਪੰਨਾ ੩੭੪)

ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਬਦੀ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਛਲ, ਕਪਟ, ਧੋਖਾ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਨੇਕੀ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਬਦੀ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਡੋਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਾਜਕਤਾ ਅਤੇ ਅਨਿਆਏ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਮੁੱਠ, ਇਕਮਤ ਅਤੇ ਸੁਦ੍ਰਿੜ ਕਰਕੇ ਬਦੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਂਜ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਤਲਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ

ਭਾਈ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਕੱਕਾ ਕੰਡਿਆਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਅਹਿਮਦਪੁਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਭਾਈ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਕੱਕਾ ਕੰਡਿਆਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਭਾਈ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਡੇਰਾ ਪਠਾਣਾਂ ਕਵੀਸ਼ਰ ਜਥੇ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਚੀਚਾ, ਨਗਰ, ਨੱਥੂਪੁਰ, ਮਾਲੂਵਾਲ, ਭਕਨਾ ਕਲਾਂ, ਭਕਨਾ ਖੁਰਦ, ਹੇਰ, ਚੱਕ ਮੁਕੰਦ, ਖਾਸਾ, ਘਰਿੰਡਾ, ਘਰਿੰਡੀ ਲਹੌਰੀ ਮੱਲ, ਰਣੀਕੇ, ਰਣਗੜ੍ਹ, ਕਲੇਵਾਲ, ਲਧੇਵਾਲ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ੨੫ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂਸਰ ਸਤਲਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ੫੨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ। ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਕਾਰ ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ, ਸ. ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਮੈਂਬਰ, ਸ. ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂਸਰ ਸਤਲਾਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਸ. ਜਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੈਗੰਬਰ ਗੁਰੂ

—ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ (ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ)

ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ, ਧਰਮ, ਕਲਾ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਮਨੋਰਥ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸਬਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਆਸਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕਸੁਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਮਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਗਲੇਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਉੱਚਾ, ਸੁੱਚਾ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਉਦੇਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਵੀ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ‘ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ’ ਨੂੰ ਮੋਹਰੀ ਥਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗੁਰੂ, ਬੀਰ ਸੈਨਾਪਤੀ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮਹਾਂਕਵੀ ਦਾ ਸੰਗਮ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਤਾ, ਬੀਰਤਾ ਤੇ ਕਾਵਿਕਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੁਣ ਸਨ ਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਗੁਰਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੱਛਣ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਆਪ ਉਸ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਉਸ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਰਚਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਲਾਨਾ ਰੂਮੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਭਾਈ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈਂ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵੇਂ, ਨਾ ਕਿ ਤੋੜ-ਵਿਛੋੜਾ ਪਾਵੇਂ। ਉਸ ਦਾ ਕੌਲ ਹੈ:

ਤੂੰ ਬਰਾਇ ਵਸਲ ਕਰਦਨ ਆਮਦੀ।

ਨ ਬਰਾਇ ਫਸਲ ਕਰਦਨ ਆਮਦੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੱਛਣ ਵੀ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਵੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਲ ਲਾਵੇ:

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਐਸਾ ਜਾਣੀਐ

ਜੋ ਸਭਸੈ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ॥

(ਪੰਨਾ ੭੨)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਵੀ ਇਸੇ ਭਾਵ ਦਾ ਹੈ:

ਜੈਸੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੇ ਹੀ ਮੈ ਡੀਨੁ॥

ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਾ ਬਸੀਨੁ॥

(ਪੰਨਾ ੯੫੭)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੁਰਿਆਈ ਮਾਲਾ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਵਾਰਸ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮੇਲਣ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲਣ ਦੇ ਬੜੇ ਸਾਰਥਕ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੜਗਧਾਰੀ ਜੋਧੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੜਗ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਹਥਿਆਰ ਹੀ ਕਿਹਾ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਬਾਕੀ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮੁੱਠ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ:

ਚੁ ਕਾਰ ਅਜ ਹਮਰ ਹੀਲਤੇ ਦਰ ਗੁਜ਼ਸਤ॥

ਹਲਾਲ ਅਸਤੁ ਬੁਰਦਨ ਬ ਸਮਸ਼ੀਰ ਦਸਤ॥੨੨॥

(ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੦)

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਤੁਅੱਲਕ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅਨੁਰਾਗ ਜਾਂ ਮੁਹੱਬਤ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਜਗਤ ਦੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਟਹਿਕ-ਮਹਿਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ; ਬਾਕੀ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਦੇਖ-ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਦੇਸ ਔਰ ਨ ਭੇਸ ਜਾਕਰ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨ ਰਾਗ॥

ਜੱਤੁ ਤੱਤੁ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ॥੮੦॥

(ਜਾਪੁ)

ਤੇ

ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ॥੯॥੨੯॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਖੜਗਧਾਰੀ ਜੋਧੇ ਸਨ, ਮਹਾਂਕਵੀ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤ-ਪੈਗੰਬਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਈ ਕਿ ‘ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ’ ਅਰਥਾਤ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਨਿਭਾਉਣਾ ਮੁਢਲੀ ਕਾਰ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਅਥਵਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ’ਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸੁਆਰਥੀ (ਸੈਲਫਸੈਂਟ੍ਰਡ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਨ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਸੋਚ ਸੋਚਦੇ ਸਨ।

ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ, ਬਿਖਮਤਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਭ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇੱਕ ਹੈ। ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਇੱਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਇਨਾਤ ਇੱਕ

ਹੈ, ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇੱਕ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵੀ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਏਕਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਖਾਲਸਾ ਵੀ ਉਹੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ-ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਜਪੈ ਨਿਸਬਾਸੁਰ,
ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ,
ਗੋਰ ਮਤੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੧੨)

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀ ਏਕਤਾ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਇਹੋ ਹੀ ਇੱਕ ਸਾਰਥਕ ਵਿਧੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ‘ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ’ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ‘ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਰੱਬ’ (Love is God) ਦਾ ਖਿਆਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਉਂ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਇਕ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਇਧਰ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਚਰਦਾ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਖ਼ਾਤਰ ਏਕਤਾਵਾਦੀ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

‘ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ’ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਗਾਇਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਵੀ ਬੜੀ ਨਿਧੜਕਤਾ ਤੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਚਾਰ ਕਬਿੱਤਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ-ਏਕਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ ਇਉਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਜੋਗੀ, ਜਤੀ, ਹਿੰਦੂ, ਤੁਰਕ ਜਾਂ ਸ਼ੀਆ-ਸੁੰਨੀ, ਕੋਈ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਸਭੇ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਅਤੇ ਪੰਜ ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਇਹ ‘ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ’ ਇੱਕ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵੀ ਇੱਕੋ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ-ਦਾਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਵੀ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੈ:

- ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ,

ਕੋਊ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਜਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ॥
 ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮ ਸਾਫੀ,
 ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥
 ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਓਈ,
 ਦੂਸਰੇ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ॥
 ਏਕ ਹੀ ਹੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ,
 ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ॥੧੫॥੮੫॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)
 - ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਏਕੈ ਅਵਤਾਰਾ॥

ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਿਯਹੁ ਹਮਾਰਾ॥੯॥ (ਚੌਪਈ ਪਾ:੧੦)

ਦੂਜੇ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਨਮਾਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਿਦਕ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ ਸਿਰਜੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਦੀ ਭਗਤੀ ਜਾਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ ਹੈ। ਅੰਦਰਲੀ ਸਪਿਰਟ ਸਭ ਦੀ ਇਕ ਜੈਸੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰਲੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਸਨਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਮੰਨਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਵਾਜ ਓਈ,
 ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ॥
 ਦੇਵਤਾ ਅਦੈਵ ਜੱਛ ਗੰਧੂਬ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ,
 ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਭੇਸ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ॥
 ਏਕੈ ਨੈਨ ਏਕੈ ਕਾਨ ਏਕੈ ਦੇਹ ਏਕੈ ਬਾਨ,
 ਖਾਕ ਬਾਦ ਆਤਸ ਔ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਉ ਹੈ॥
 ਅਲਹ ਅਭੇਖ ਸੋਈ ਪੁਰਾਨ ਔ ਕੁਰਾਨ ਓਈ,
 ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਏਕ ਹੀ ਬਨਾਉ ਹੈ॥੧੬॥੮੬॥

ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਚੰਗਿਆੜੇ ਉੱਡਦੇ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁੰਦੇ ਸਭ ਅੱਗ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਰੰਗਾਂ, ਲਹਿਰਾਂ ਹਨ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਸਭ ਪਾਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰੇ ਪੌਣ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ-ਖੇਡਦੇ ਉੱਚੇ ਗਗਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾ ਛੂੰਹਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਤ ਸਭ ਧਰਤੀ-ਮਾਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਆ ਸਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ, ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਉਸ ਪਰਮ-ਜੋਤਿ

ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਇਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਰਹੱਸ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਭਰਮ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੂਕਾ ਕੋਟ ਆਗ ਉਠੇ,
ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੁਇ ਕੈ ਫੇਰਿ ਆਗ ਮੈ ਮਿਲਾਹਿਗੇ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੂਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਧੂਰ ਪੂਰਤ ਹੈ,
ਧੂਰ ਕੇ ਕਨੂਕਾ ਫੇਰ ਧੂਰ ਹੀ ਸਮਾਹਿਗੇ॥
ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈਂ,
ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ ਸਬੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਹਿਗੇ॥
ਤੈਸੇ ਬਿਸ੍ਵ ਰੂਪ ਤੇ ਅਭੂਤ ਭੂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁਇ,
ਤਾਹੀ ਤੇ ਉਪਜ ਸਬੈ ਤਾਹੀ ਮੈ ਸਮਾਹਿਗੇ॥ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੧੯)

ਅਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਕਨੂਈਏ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਤੱਕ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਬਿਗਾਨਾ ਨਹੀਂ। ਹਿੰਦੂ, ਤੁਰਕ ਤਾਂ ਕੀ ਬਲਕਿ ਤਮਾਮ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮ-ਜੋਤਿ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ:

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ॥...

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ॥ (ਪੰਨਾ ੧੨੯੯)
ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੁੱਤਾਂ ਦਾ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਹੈ ਤੇ ਮੋਮਨ ਖਾਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹੀ ਫਲਕਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ:

ਬ੍ਰਹਮਨ ਮੁਸ਼ਤਾਕਿ ਬੁੱਤ, ਜਾਹਿਦ ਫਿਦਾਇ ਖਾਨਕਾਹ।

ਹਰ ਕੁਜਾ, ਜਾਮਿ ਮੁਹੱਬਤ, ਦੀਦਾਅਮ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹਸੂ॥੬॥ (ਗਜ਼ਲ ੬)

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਵੀ ਇਸੇ ਅਭੇਦਤਾ ਤੇ ਸਮਤਾ ਦਾ ਬਖਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਜਾ ਤੇ ਛੁਟਿ ਗਯੋ ਭ੍ਰਮ ਉਰ ਕਾ॥

ਤਿਹ ਆਗੈ ਹਿੰਦੂ ਕਿਆ ਤੁਰਕਾ॥੧੯॥ (ਚੌਬੀਸ ਅਉਤਾਰ ਪੰਨਾ ੧੫੭)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਚਨਬੱਧ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਦ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦੁਹਰਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੋਰ ਹੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੇ ਦਸਤੇ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਾਫ ਤੇ

ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸਾਧਨ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਹੀ ਤੇਗ ਨੂੰ ਧੂਹਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋ ਕੇ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਲੜੀ, ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖਾਤਰ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਉਠਾਏ। ਸੋ ਜੰਗ-ਯੁੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਇੱਛਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ-ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਭਉ-ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ:

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਾਲਾ।

ਜਾਣਹੁ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕੀ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ।

(ਵਾਰ ੩੪:੧)

ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਏ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਘਾਇਲ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਨਾਲ ਮਲੂਮ ਦੀ ਡੱਬੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਦੇ ਹਰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਵੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਅਨਿੰਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੀਖਨਸ਼ਾਹ, ਕਾਜ਼ੀ ਸਲਾਰੁਦੀਨ, ਨਿਹੰਗ ਖਾਂ, ਆਲਮ ਖਾਂ, ਨਬੀ ਖਾਂ, ਗਨੀ ਖਾਂ, ਸੈਦ ਬੇਗ, ਇਬਰਾਹੀਮ ਖਾਂ, ਹਾਜੀ ਚਰਾਗ ਸ਼ਾਹ ਅਜਨੇਰੀਆ, ਕਾਜ਼ੀ ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਲੋਹ ਵਾਲਾ, ਇਨਾਯਤ ਅਲੀ ਨੂਰਪੁਰੀਆ, ਸੁਬੇਗ ਸ਼ਾਹ ਹਲਵਾਰੀਆ, ਹਸਨ ਅਲੀ ਮੋਨੂਮਾਜਰੀਆ- ਆਦਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ-ਮਨੋਂ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੰਕਟ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਪ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ।

ਸੋ ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਇਕ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦਵੈਤ ਜਾਂ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਪ੍ਰੀਤ-ਪੈਗੰਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰ-ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਖਾਲਿਸੇ ਬੇ-ਕੀਨਾ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਹੱਕ ਹੱਕ ਆਈਨਾ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥੧੨੪॥...

ਕਾਦਿਰਿ ਹਰ ਕਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ

ਬੇਕਸਾਂ-ਰਾ ਯਾਰ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ॥੧੩੬॥

(ਗੰਜਨਾਮਾ)

ਅੱਜ ਇਸ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਤੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਖਿਲਾੜੀਆਂ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਸੈਕੂਲਰਇਜ਼ਮ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਵਰਗੇ ਉੱਚ-ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਛਲ-ਫਰੇਬ ਤੇ ਕੂਟਿਲ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਧੁੰਦਲਾ ਤੇ ਮਲੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸ਼ੁੱਧ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮਨੁੱਖ ਇਤਨਾ ਸਵਾਰਥੀ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਵੋਟ ਲੈਣ ਖਾਤਰ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੇ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਦੇ ਟਕਰਾਉ, ਵਰਤਮਾਨ ਕੂਟਨੀਤੀ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਗ ਹਨ। ਵਾਦਪ੍ਰਸਤੀ ਜਾਂ ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਬਣਾਉਂਦੀ ਗਈ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਕਲਚਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਾਇਰ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਨ ਮੁਹੱਬਤ ਨ ਮੁਹੱਵਤ ਨਾ ਖਲੂਸ

ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੂੰ ਇਸ ਦੌਰ ਕਾ ਇਨਸਾਂ ਹੋ ਕਰ।

‘ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ’ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਮਨੋਰਥ ਸੀ ਕਿ ਤਮਾਮ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪ੍ਰੀਤਿ-ਧਾਰੇ ਵਿਚ ਪਰੋਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਮਜ਼੍ਹਬ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਅਜੋਕਾ ਮਾਨਵ, ਆਪਣੇ ਸਿਰਜੇ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰੀਤ-ਪੈਗੰਬਰ ਦੇ ਪੈਗ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਦੀ!

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੱਠਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਮਿਤੀ ੧੪-੧੧-੦੭ ਨੂੰ ਸੰਗਰਾਂਦ ਮੱਘਰ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ੨੧ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ।

ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ

ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਹੈਂਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਿਤੀ ੯-੧੧-੦੭ ਅਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਿਤੀ ੨੪-੧੧-੦੭ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ੪੮ ਅਤੇ ੨੧ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕੀਤਾ।

ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ - ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

-ਸ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ*

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲਕਬ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ-ਦਰਵੇਸ਼, ਬੇਕਸ਼ਾਂ-ਰਾਯਾਰ, ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ, ਆਪੇ ਗੁਰ-ਚੇਲਾ, ਮਰਦ-ਅਗੰਮੜਾ, ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ, ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ, ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸਰਬੰਸ-ਦਾਨੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤਾ ਆਦਿ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲਕਬ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਤੇਗ ਦੇ ਧਨੀ ਸਨ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਕਲਮ ਦੇ ਵੀ ਧਨੀ ਸਨ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ-ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰ-ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ, ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਆਦਿ ਦੇ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਦਸਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਸਵੱਯੇ ਤੇ ਚੌਪਈ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ 'ਨਿੱਤਨੇਮ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਵੀ ਖਾਸ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਰਜ ਇਕ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ। ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜ ਕੇ ਵੀ ਕੇਵਲ ਚਾਲੀ-ਬਤਾਲੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਰਚਨਾ ਇਕ ਨੂਰਾਨੀ ਚਮਤਕਾਰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਆਦਿ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਭਾਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹਦ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਨਾਇਕ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ-ਬਿੰਦੂ

*੩੬-ਬੀ, ਰਤਨ ਨਗਰ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ, ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ, ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਛੰਦ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਇਕ ਉੱਚਤਮ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਉੱਚ-ਪੱਧਰ ਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਰਚਨਾ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਰਚਨਾ ਕਾਵਿਮਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਤ ਸ਼ਬਦ 'ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਣਾ' ਕਿਸ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕੌਣ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿਘਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ? ਸੂਲ ਨੂੰ ਸੁਰਾਹੀ ਅਤੇ ਖੰਜਰ ਨੂੰ ਪਿਆਲਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਾ ਟਰੋਂ' ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਕਾਇਰ ਤੋਂ ਕਾਇਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰ ਹਲੂਣਾ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਮਸਤੰ, ਨਮੋ ਸਰਬੰ, ਕਿ ਚੱਤ੍ਰ ਚੱਕ੍ਰ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਤੁਕਾਂ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਦਾ ਦੁਹਰਾਉ ਅਤਿ ਸੁਰੀਲੀ ਲੈਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਵਿਕ ਰਵਾਨਗੀ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਿ ਤੁਰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ 'ਹੈ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਦੁਹਰਾਉ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਬਿਧਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

- ਸਾਚੁ ਕਹੌਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥੯॥ (ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਵੱਯੇ)

- ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ

ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਆਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ॥ (ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ)

- ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ

ਅਤ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ॥ (ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਕਿ

‘ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ’ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਪੀਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੱਥ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਕਲਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੱਚ, ਏਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਫ਼ਰੋਬ ਕੰਬ ਉੱਠਿਆ। ‘ਫ਼ਤਹਿਨਾਮਾ’ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਬਿਆਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਤਰਕਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਵਲ ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਲਮ ਦੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਵੀ ਸਨ। ਆਪ ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਹੀਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਕੋਈ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਗਾਇਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਵੀ-ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਏ। ਬੀਰ-ਰਸੀ ਜਜ਼ਬਾ ਭਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਆਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਬਵੰਜਾ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕਰਾਇਆ। ਇਹ ਕਲਮ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਦਮ ਸੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਡਤ ਰਘੁਨਾਥ ਦਾਸ ਨੇ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਭੇਜਿਆ। ਇਹ ਸਿੱਖ ‘ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ’ ਅਖਵਾਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਜਾ ਕੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਵੱਲ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ

ਕਰਵਾਇਆ। ਇਹ ਮਾਣ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੰਥ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਦਮ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਕਲਮ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਜਦਾ ਵੀ ਸੀ।

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ (ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) ਅਤੇ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਤਿੰਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ 'ਕਲਮ ਦੇ ਧਨੀ' ਨੇ ਕੇਵਲ ਕਲਮ ਚਲਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰੱਜ ਕੇ ਕਲਮ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਾਂ 'ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨੇ ਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਰਧਾ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਕਵੀ-ਦਰਬਾਰ ਕਰਵਾਏ, ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਵੀ ਪਹਾੜੀ ਨਦੀ ਜਮਨਾ ਦੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਲਾਲਾ ਦੌਲਤ ਰਾਏ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ 'ਮਹਾਂ ਕਵੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾ, ਚੋਟੀ ਦੇ ਸੁਧਾਰਕ, ਮੰਨੇ-ਪਰਮੰਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ ਤੇ ਜਰਨੈਲ' ਆਖਿਆ ਹੈ। ਕਨਿੰਘਮ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੀ ਘਾਲਣਾ ਤੋਂ ਏਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਘੋੜੇ ਜਿੰਨਾ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੱਚਮੁਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਤਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਓਤ-ਪੋਤ ਉਮਰ ਵਿਚ ਏਨੀ ਉੱਚ-ਪਾਏ ਦੀ ਅਤੇ ਏਨੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਰਚੇ ਜਾਣਾ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੈ! ਪਰ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਗੀ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਅਸੰਭਵ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਜੀ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੇ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਫਿਰ 'ਅਸੰਭਵ' ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕਿੱਥੇ? ਬਸ ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤੇਗ ਅਤੇ ਕਲਮ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ!

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਯੁੱਧ-ਚਿੰਤਨ

-ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ*

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁਕੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦੇ ਕੇ ਜਗਾਇਆ ਜੋ ਉਸ ਵਕਤ ਤਕ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ, ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਨਿਮੋਝੁਣੇ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਜੀਉਣ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਜਗਾਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਜੀਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਉੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਉਸ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਨਿਰਮਲ ਪਵਿੱਤਰ ਸੋਚਣੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਪਏਗਾ, ਜਿਸ ਸਚੁ ਆਚਾਰ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਚੁ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਬਲ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨਾ ਪਏਗਾ। ਮਾਨਸਿਕ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਾਉਣਾ ਪਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ‘ਕੋਊ ਕਿਸੀ ਕੇ ਰਾਜ ਨ ਦੇਹੈਂ ਜੋ ਲੈ ਹੈਂ ਸੋ ਬਲਿ ਸਿਉ ਲੈ ਹੈ’। ਇਸ ਬਲ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਰਣਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰ ਕੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰ ਪਕੜ ਕੇ ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਉਤਰਨਾ ਹੋਏਗਾ। ਆਪਣੇ ਭੁਜ ਬਲ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੋਏਗੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਚਿੰਤਕ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ‘ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿੰਤ ਮੈ ਜੁਧ ਵਿਚਾਰੈ’ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ‘ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੇ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ’ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨਾ ਹੈ ਜੁਲਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ‘ਸਾਧ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈ’। ਸਾਧ-ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼, ਜੋ ਸਚੁ ਅਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ, ਸੱਚ ਦੇ ਧਾਰਣੀ ਹਨ, ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਨ, ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣ, ਖਿੜਨ, ਵਧਣ-ਫੁਲਣ, ਤਾਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਖਾਲਸ ਧਰਮ ਚਿੰਤਨ, ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰੇ। ਇਹ ਸੋਚਣੀ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹਿਜ ਤੇ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਬਣੇ ਤਾਂ ਜੋ, ਇਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਉਸਾਰੂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ, ਤੇਰ-ਮੇਰ ਦੇ ਦੁੰਦਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਸੰਕੀਰਣ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਕਰਮਕਾਂਡ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦੀ ਜੂਹ ਤੋਂ ਨਿਵੇਕਲਾ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਭੁੱਲ੍ਹੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਵਾਤਾਵਰਣ

*੧੯੦-ਸੀ, ਮਿਸ਼ਨ ਕੰਪਾਉਂਡ, ਨਜ਼ਦੀਕ ਸੇਂਟ ਮੈਰੀਜ਼ ਅਕੈਡਮੀ, ਸਹਾਰਨਪੁਰ-੨੪੭੦੦੧

ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਆਦਰਸ਼ ਸਮਾਜ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ।

ਇਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦਸਾਂ ਜਾਮਿਆਂ ਤਕ ਸੰਚਤ ਤੇਜ਼-ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਰਚਾ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਨਵਾਂ-ਨਰੋਆ ਵਿਲੱਖਣ ਨਿਆਰਾ ਸੰਕਲਪ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਤਹ ਸਹਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ ਧਰ ਤੇਜ ਕਰਾਰਾ।

ਇਸ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੋੜਵੰਦ ਪ੍ਰਾਣੀ 'ਤੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸ਼ੂਦਰ, ਵੈਸ਼ ਜੋ ਵੀ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼, ਵਰਗ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ, ਰੰਗ-ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਕੁਨਬੇ, ਗਿਰੋਹ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਤੇਜ਼-ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਜੂਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਲੇਖਕ ਦੌਲਤ ਰਾਇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਾਹਿਬੇ-ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ' ਦੇ ਪੰਨਾ ਨੰ: ੯੮ 'ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਇਨਸਾਨੋਂ ਕੋ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਮੁਹੱਬਤ ਔਰ ਅਦਲ ਸਿਖਾਨੇ, ਔਰ ਏਕ ਸੱਚਾ ਮਜ਼ਹਬ ਜਿੰਦਾ ਕਰਨੇ ਔਰ ਇਸਕਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਆਇਆ ਥਾ”।

ਉਹ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਆਖਦਾ ਹੈ “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਹਬਿ ਇਸਲਾਮ ਕਾ ਨਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਥਾ ਨਾ ਇਸ ਕੇ ਬਰ ਖਿਲਾਫ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਮੇਂ ਉਸ ਕੋ ਕੁਛ ਫਾਇਦਾ ਕੀ ਉਮੀਦ ਥੀ। ਵੇਹ ਉਨ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਥਾਂ ਜੋ ਮਜ਼ਹਬ ਕੇ ਲਿਬਾਸ ਮੇਂ ਜ਼ੁਲਮ ਔਰ ਜੋਰ-ਓ-ਸਿਤਮ ਕੇ ਆਦੀ ਥੇ, ਜੋ ਖੁਦ ਇਸਲਾਮ ਕੇ ਨੰਗ ਥੇ। ਵੇਹ ਉਨ ਵਹਸ਼ੀਓ ਔਰ ਜ਼ਾਲਮੋਂ ਔਰ ਸਫਾਕੋ ਕਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਥਾ, ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਕੀ ਤਾਲੀਮ ਕੇ ਸਾਏ ਮੇਂ ਹਰ ਕਿਸਮ ਕੀ ਖੁਨਰੋਜੀ ਔਰ ਹਰ ਮਜ਼ਹਬ ਕੀ ਤੌਹੀਨ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਕੀ ਹਲਾਕਤ ਕੇ ਕਾਰਿ ਸਵਾਬ ਸਮਝਤੇ ਥੇ”। (ਪੰਨਾ ੭੨)

ਉਸ ਦੇ ਕਥਨ ਮੁਤਾਬਕ, ਸਾਹਿਬੇ-ਆਲਮ ਵਰਗਾ ਦੀਨ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਸੁਧਾਰਕ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਅੱਜ ਤਕ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀ ਪੱਟੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ “ਅਗਰ ਚਸ਼ਮਿ ਬੀਨਾ ਤਅੱਸਬ ਸੇ ਕੋਰ ਨ ਹੋ ਔਰ ਦੀਦਹਏ ਬਸਰ ਤਰਫਦਾਰੀ ਸੇ ਨਾਬੀਨਾ ਨ ਹੋ ਤੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤਮਾਮ ਹਾਦੀਆਨਿ ਦੀਨ ਔਰ ਮੂਜ਼ਦਾਨ ਮਜ਼ਹਬ ਕਾ ਸਰਤਾਜ ਮਾਲੂਮ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਉਸਕਾ ਰੁਤਬਾ ਮੈਦਾਨਿ ਹਦਾਇਤ ਮੇ ਹਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਕੇ ਹਾਦੀਆਨਿ ਦੀਨ ਸੇ ਬੁਲੰਦ ਔਰ ਬਾਲਤਰ ਹੈ।” (ਪੰਨਾ ੯੯) ਅੱਗੋਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ “ਇਸ ਅਜਨਬੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਕੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਕੋ ਨ ਸਿਰਫ ਤੂਫਾਨ ਸੇ ਨਿਕਾਲਾ ਹੀ ਬਲਕਿ ਕਿਨਾਰੇ ਲਾ ਖੜਾ ਕੀਆ। ਜਿਸ ਦਰਖਤ ਕੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਖੂਨ ਕਾ ਪਾਨੀ ਔਰ

ਹੱਡੀਓਂ ਕਾ ਖਾਦ ਦੇ ਕਰ ਜਮੀਨ ਸੇ ਉਠਾਇਆ ਥਾ, ਜਿਸ ਕੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਲਹੂ ਸੇ ਸੀਂਚਾ ਥਾ, ਜ਼ਰਾ ਬਣਾਇਆ ਥਾ ਉਸ ਕੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਚਾਰ ਬੇਟੇ ਔਰ ਪਾਂਚ ਪਿਆਰੇਂ ਔਰ ਹਜ਼ਾਰੇਂ ਅਕੀਦਤਮੰਦ ਸਿੰਘੇਂ ਕੇ ਖੂਨ ਕੇ ਲਬਾਲਬ ਹੁਨਰੇਂ ਸੇ ਐਸਾ ਬਲਵਾਨ ਚੜਾਇਆ ਆਖਰ ਵੇਹ ਫਲ ਲਾਇਆ। ਵੇਹ ਫਲ ਕਿਆ ਥੇ? ਕੌਮੀਅਤ ਅਖਵਤ ਵਾਹਦਤ ਔਰ ਮੁਹਬੱਤ ਯਾਨੀ ਐਸਾ ਫਲ, ਜਿਸ ਕਾ ਪੋਸਤ ਵਾਹਦਿਤ ਇਲਾਹੀ, ਜਿਸਕੇ ਰੇਸ਼ੇ ਮੁਹੱਬਤ, ਜਿਸਕੇ ਪਰਦੇ ਹੁਬਲਵਤਨੀ, ਜਿਸਕੀ ਗਿਟਕ ਅਖਵਤ ਔਰ ਜਿਸਕਾ ਸੀਰੀ ਰਸ ਕੌਮੀਅਤ ਥੀ”।

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕੌਮ ਦਾ ਸਦੈਵ ਭਲਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਲੋਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੌਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ‘ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕੱਟ ਮਰਨ’ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਲ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ‘ਮਰਣ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਕ ਹੈ’ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਹਾਲ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਵਕਤ ਦੇ ਪੀਰ-ਫਕੀਰ ਅਤੇ ਆਮ ਮੁਸਲਿਮ ਵੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਨਾਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤੱਤਪਰ ਸਨ। ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੀਰ ਬੁੱਧ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਭੰਗਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਮੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਪਾ ਗਏ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਸਰਬੰਸ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਪੀਰ ਬੁੱਧ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸੁਆਸਾਂ ਤਕ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕੀਤਾ। ਨਬੀ ਖਾਂ ਅਤੇ ਗਨੀ ਖਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਸਦੈਵ ਰਿਣੀ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦਸਤੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਜੁਲਮਾਂ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਤੂਫਾਨ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਖੌਫ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸਾਮਰਾਜ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਹਨੇਰਗਰਦੀ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਚ ਦਾ ਪੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਥਾਨ ’ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਕਾਜ਼ੀ ਪੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਵੀ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਲਪਨ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਸੀ। ਉੱਚ ਦਾ ਪੀਰ ਬਣੇ, ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ‘ਉੱਚ ਦਾ ਪੀਰ’ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰਕੇ ਫੌਜੀ ਦਸਤੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾ ਕੇ ਉਸ ਫੌਜੀ ਦਸਤੇ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਧਰਿਆ ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਸਹੀ-ਸਲਾਮਤ ਅੱਗੇ ਟੁਰ ਪਏ। ਰਾਇਕੋਟ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਚੌਧਰੀ ਰਾਇ ਕੱਲ੍ਹਾ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਕਟ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰ ਨੂਰੇ ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ

ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਰਹਿੰਦ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਸੁਣਾਇਆ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਜੋ ਬੇਸ਼ੱਕ ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਤਾਂ ਨਾ ਸਕਿਆ ਪਰ ਨਿੱਕੇ ਅਬੋਧ ਮਾਸੂਮ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਚਿਣੇ ਜਾ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਤਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੀ ਕਿ ਦੀਨ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਕਿਸ ਸ਼ੁਰੂ ਤਹਿਤ ਉਹ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਮਜ਼ਹਬ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਮਾਸੂਮ ਜਿੰਦਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਲੀਤਾ ਜਾਏ। ਭਾਵੇਂ ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਦੇ ਮਸ਼ਵਰੇ 'ਤੇ ਅਬੋਧ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਮੁਸਲਿਮ ਨਵਾਬ ਨੇ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੀ। ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਨੇ ਤਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੱਪ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਜਾ ਕੇ ਸੱਪ ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਡੱਸਣਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਪੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕੁਚਲ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਨਾਸੁਕਰੀ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਹੱਦ। ਪੰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵੱਸੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵਸਨੀਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਅਤੇ ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਬਣੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਸੱਜਣ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਰਕੱਢ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰ ਭਾਈ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਬਣਿਆ ਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਕਈ ਸੂਰਮੇ ਬਹਾਦਰ ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਰਮ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਤਨ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ, ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਇਸ ਦੇ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਵੀ ਰਹੇ। ਇਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਇਹ ਆਪ ਚੰਗਾ ਸ਼ਾਇਰ ਸੀ, ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਆਜ਼ਮ ਨੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕੀਤੀ। ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮੱਦਦ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਸੈਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਦਸਤਾ ਇਸ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਜੂਨ ੧੮, ੧੭੦੭ ਈ. ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਆਜ਼ਮ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਐਸੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਉੱਕਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਲੋਂ ਜਾਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਲੁਟਾਈ ਹੈ। ਪਰਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਪੀਰ-ਫਕੀਰ ਆਪਣੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸਾ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਬਣੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝ ਚੁਕੇ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਦਰ ਸਾਂਝਾ ਦਰ ਹੈ, ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਸਜਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਤੀਰ ਬਖਸ਼ ਕੇ, ਥਾਪੜਾ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਤੁਸਾਡਾ ਮੁੱਖ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਰਨਾ ਹੈ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰਨਾ ਹੈ, ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਤੈਹ ਤੇਗ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਹੀ ਕਰਮ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜਾਤੀ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ 'ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ' ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ 'ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਾਹਿ ਬਿਗਾਨਾ' ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਐਸੀ ਜਮਾਤ, ਐਸੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦਾ ਤਾਣ ਬਣ ਕੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ, ਨਿਤਾਣੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਫਖ਼ਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਜਿਊਣ ਦੀ ਰਾਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਤਮਾਮ ਲੋਕਾਈ ਆ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਜੀਊਣ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਕਾਫ਼ਲੇ ਵਿਚ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਉਹ ਲੋਕਾਈ ਜੁੜਦੀ-ਗਈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਖੌਫ਼ ਕਾਫੂਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮਰਜੀਵੜੇ ਆ ਜੁੜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੌਤ ਇਕ ਸੁਖਦਾਈ ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ, ਨਿਰਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਸੀ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲਿਤਾੜੀ ਨਿੰਮੋਝੂਣੀ ਹੋਈ ਕੌਮ ਸੂਰਮਤਾਈ ਅਤੇ ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਉਹ ਕਰਤੱਬ ਦਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈਰਤਮੰਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੈਰਤਅੰਗੇਜ਼ ਸੀ.ਐਫ.ਐਂਡਰੀਊਜ਼ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਤਨ ਤੇ ਤਸੀਹੇ ਸਹਿਣ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਯੁੱਧ-ਚਿੰਤਨ ਬਖਸ਼ਿਆ “ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ, ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮਹਿ ਤਬ ਜੁਝ ਮਰੋਂ”।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਸੂਰ

—ਪ੍ਰੋ. ਨਵਸੰਗੀਤ ਸਿੰਘ*

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਹ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਸ਼, ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸੂਰਜ ਵਤ ਰੋਸ਼ਨ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ‘ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ’ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ੨੬ ਦਸੰਬਰ ੧੬੬੬ ਈ. ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ, ਬਾਲਵਰੇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲੀ ਲੜਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਗਾਮੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਧੜਕ ਜਰਨੈਲ ਬਣਨਗੇ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਟਨੇ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਛੁਟ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

੧੬੭੫ ਈ. ਵਿਚ ਨੌਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਅਲਪ-ਆਯੂ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਤਾਏ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਿਲਕ ਤੇ ਜੰਝੂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਖ਼ਾਤਰ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਕਲਯੁਗ ਅੰਦਰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸਾਕਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ‘ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ’ ਵਿਚ ਇਸ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਉਲੇਖ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕਾ॥

ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੁ ਮਹਿ ਸਾਕਾ॥

ਸਾਧਨ ਹੇਤ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ॥

ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ॥

ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ॥

ਸੀਸ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥

ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ॥

* ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਗੁਰੂ ਕਾਸ਼ੀ ਕਾਲਜ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ-੧੫੧੩੦੨ (ਬਠਿੰਡਾ)

ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜਾ॥

ਠੀਕਰਿ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸ ਸਿਰ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰ ਕੀਯਾ ਪਯਾਨ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰੀ ਨ ਕਿਹਨੂੰ ਆਨ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਚਲਤ ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਸੋਕ॥

ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ ਜੈ ਜੈ ਸੂਰ ਲੋਕ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਕੌਮ ਅੰਦਰ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਵਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਰਗੀਆਂ ਅਮਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਾਇਰ ਤੇ ਡਰਪੋਕ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚ ਉੱਠੇ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰੇ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉੱਠੀਆਂ। ਬਾਈਧਾਰ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਸਤਰ ਝੁਨਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੀ ਬੂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੜਾਈ ਛੇੜ ਲਈ। ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਸੈਨਾ ਨੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਨੂੰ ਲੱਕ-ਤੋੜਵੀਂ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ:

ਬਹੁਤ ਦਿਵਸ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਏ॥

ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਦੁਸਟ ਸਭ ਘਾਏ॥

ਟਾਂਗ ਟਾਂਗ ਕਰਿ ਹਨੇ ਨਿਦਾਨਾ॥

ਕੂਕਰ ਜਿਮਿ ਤਿਨ ਤਜੇ ਪਰਾਨਾ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਨਵ-ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਨ। ਉਹ ਨਿਰਵੈਰ ਤਲਵੱਰੀਏ ਸਨ। ਇਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਢੋਰੇ ਦਾ ਉੱਘਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੱਯਦ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਖਿਆ:

ਅੱਜ ਸਪੂਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਫਕੀਰ।

ਬੇਟੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਲਏ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੀਰ।

੧੬੯੯ ਈ. ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸੁਭਾਗੇ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਲੱਥ ਅਤੇ ਸਰਫਰੋਸ਼ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਉਸ ਸੂਰਬੀਰ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਜਨਤਾ ਲਈ ਜਿੰਦੜੀਆਂ ਵਾਰਨਾ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਮਿਥ ਲਿਆ। ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੀ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਤੋਂ ਨੰਗੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਸੀਸ ਭੇਟ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਗੁਰੂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਨੁਸਖਾ

ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ:

ਜਿਨ ਕੀ ਜਾਤ ਔਰ ਕੁਲ ਮਾਹੀਂ, ਸਰਦਾਰੀ ਨਹਿ ਭਈ ਕਦਾਹੀਂ।

ਉਨਹੀਂ ਕੋ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾਵੋਂ, ਤਬੈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਸਦਾਵੋਂ।

ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਲੜਾਏ ਆ ਰਹੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਇੱਕੋ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛਕ ਕੇ ਰੰਘਰੇਟੇ ਸੱਚਮੁਚ ‘ਗੁਰੂ ਕੇ ਬੇਟੇ’ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਆਬੇ-ਹਯਾਤ ਨੇ ਚਿੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਤੁੜਵਾਉਣ ਅਤੇ ਗਿੱਦੜਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ ਮਰਵਾਉਣ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰ ਵਿਖਾਈ। ਜਦੋਂ ਪੰਥ ਦਾ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਚੇਲਿਆਂ ਅੱਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀ ਹੋਣ ਲਈ ਜੋਦੜੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਈ ਅਸ਼-ਅਸ਼ ਕਰ ਉੱਠੀ। ‘ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ’ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਧਰਤੀ-ਆਕਾਸ਼ ਗੂੰਜ ਉੱਠੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋੜੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ੧੭੮੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਕਵੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ:

ਫਿਰ ਐਸਾ ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਕਾ ਜਗ ਮੈ ਪ੍ਰਗਟਾਨਾ।

ਤਬ ਸੁੰਨਤ ਕੋਇ ਨ ਕਰ ਸਕੈ ਕਾਪਤ ਤੁਰਕਾਨਾ।

ਇਉ ਉੱਮਤ ਸਭ ਮੁਹੰਮਦੀ ਖਪ ਗਈ ਨਿਦਾਨਾ।

ਤਬ ਫਤੇ ਡੰਕ ਜਗ ਮੈ ਘੁਰੇ ਦੁਖ ਦੁੰਦ ਮਿਟਾਨਾ।

ਤੀਸਰ ਪੰਥ ਚਲਾਇਅਨ ਵਡ ਸੂਰ ਗਹੇਲਾ।

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਜ਼ਰ, ਜ਼ੋਰੂ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਗੋਂ ਉਹ:

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ॥

ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ॥ ਦੁਸਟ ਦੋਖੀਅਨਿ ਪਕਰਿ ਪਛਾਰੋ॥

ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰ ਹਮ ਜਨਮੰ॥ ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ॥

ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ)

ਆਦਿ ਕਾਰਜਾਂ ਹਿਤ ਯੁੱਧ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰੇ ਸਨ। ਮਜ਼ਲੂਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਖ਼ਾਤਰ ਉਹ ਜ਼ਾਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ:

ਕੋਊ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਊ ਜੋਗੀ ਭਇਓ,

ਕੋਊ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਜਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ॥

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮ ਸਾਫੀ,

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥

ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਓਈ,

ਦੂਸਰੇ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ॥

ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ,

ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੋਤ ਜਾਨਬੋ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ)

ਹਰ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਵੱਛ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ, ਹਰ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਖਿਆਤ ਰਾਮ ਤੇ ਰਹੀਮ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੱਯਦ ਬੇਗ਼ ਵਰਗੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰਾਨੀ ਮਸਤਕ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸੈਦ ਖਾਂ ਦੇ ਕਦਮ ਡਗਮਗਾ ਗਏ, ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਥਰਥਰਾ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪੈਗੰਬਰ ਦੇ ਮੁਤਬੱਰਕ ਚਰਨ-ਕੰਵਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਜਦੇ ਲਈ ਝੁਕ ਗਿਆ। ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਧਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਾਰ ਕਿੰਨੀ ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ! ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਜਿਹੀ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਅਨੂਪਮ ਮਿਸਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਸਮਦਰਸ਼ੀ ਤੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਚ-ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਝ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਉਹ ਪੱਖਪਾਤ ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਲਹੂ-ਡੋਲੂਵੀਂ ਘਮਸਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਸਤ ਸਮਝ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੁੱਲੜਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਨਿਰਵੈਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖਲੋਤੇ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ:

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਰੇ ਸੈਦਾਨ ਅੰਦਰ,

ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਜਿੱਥੇ ਚੋਵਾਂ ਪਾਣੀ ਤੇਰਾ ਮੁਖ ਦਿੱਸੇ

ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।

੧੭੦੪ ਈ. ਨੂੰ ਨੀਲੇ ਦਾ ਸ਼ਾਹ-ਸਵਾਰ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਨਿਕਲ ਤੁਰਿਆ। ੨੨ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਵੱਡੇ

ਸਪੁੱਤਰਾਂ (ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਜੋੜੀ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕਰਬਲਾ ਅੰਦਰ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪੰਜ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਪੋਹ ਦੀਆਂ ਠੰਡੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਕੰਡਿਆਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਲੇ ਹੀ ਛਾਲੇ ਸਨ ਪਰੰਤੂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਮਲਾਲ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਲਾਲ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਦਾ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ ਸੀ। ਉਹ ਗਾ ਰਹੇ ਸਨ:

ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲੁ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਣਾ॥

ਤੁਧ ਬਿਨੁ ਰੋਗੁ ਰਜਾਈਆਂ ਦਾ ਓਢਣ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਣਾ॥

ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰੁ ਪਿਯਾਲਾ ਬਿੰਗ ਕਸਾਈਯਾਂ ਦਾ ਸਹਣਾ॥

ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰੁ ਚੰਗਾ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆ ਦਾ ਰਹਣਾ॥

(ਸ਼ਬਦ ਪਾ: ੧੦)

ਇਥੇ ਹੀ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਤੇ ਨਬੀ ਖਾਂ ਨੇ ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ। ਰਾਇ ਕੱਲਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਚਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਦੀਨੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸੈਨਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ-ਪਤੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਲਮਗੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ' ਲਿਖੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ:

ਚਿਹਾ ਸੁਦ ਕਿ ਚੂੰ ਬਚੁਗਾਂ ਕੁਸ਼ਤਾ ਚਾਰ।

ਕਿ ਬਾਕੀ ਬਿਮਾਦਸਤ ਪੇਚੀਦਾ ਮਾਰ।

ਨਾਜ਼ੇਬਦ ਤੁਰਾ ਨਾਮ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ।

ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬਾਂ ਨ ਬਾਇਦ ਫਰੇਬ।

ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗਾ ਪੱਥਰ- ਦਿਲ ਵੀ ਪੰਘਰ ਗਿਆ।

੧੭੦੫ ਈ. ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਦਾਵੇ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਪਾੜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਚੌਧਰੀ ਡੱਲੇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਸੇ ਪੁਨੀਤ ਤੇ ਪੁੰਨ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਲਿਖਣਸਰ

ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਮਾਂ ਘੜ-ਘੜ ਕੇ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਧਰਮੰਗ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਰੋਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ:

ਇਹ ਹੈ ਪਰਗਟ ਹਮਾਰੀ ਕਾਂਸ਼ੀ,

ਪੜ੍ਹ ਹੈਂ ਈਹਾਂ ਢੋਰ ਮਤਰਾਸੀ।

ਅਖੀਰ ਸਿਰਲੱਥ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੋਂ ਹੀ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਤੋਰਿਆ ਅਤੇ ਆਪ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂਦੇੜ, ਦੱਖਣ ਵਿਚ ੪੨ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ੧੭੦੮ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ-ਪੰਥ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕਰ ਗਏ।

ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ ਯੋਧੇ ਸਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਉੱਚ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਮਹਾਨ ਲਕਸ਼ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਉਮਰ-ਭਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਗੌਰਵ-ਗਾਥਾ ਸਦਾ ਹਨੇਰੇ ਜੀਵਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਕਾਇਰ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਬੀਰਤਾ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਸੂਫੀ ਸ਼ਾਇਰ ਸੱਯਦ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਨਾ ਕਹੂੰ ਜਬ ਕੀ ਨਾ ਕਹੂੰ ਤਬ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੂੰ ਮੈਂ ਅਬ ਕੀ।

ਅਗਰ ਨ ਹੋਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੁੰਨਤ ਹੋਤੀ ਸਭ ਕੀ।

ਇਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ 'ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਮਹਾਂਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵੀ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹਨ:

ਛਾਇ ਜਾਤੀ ਏਕਤਾ, ਅਨੇਕਤਾ ਬਿਲਾਇ ਜਾਤੀ,

ਹੋਵਤੀ ਕੁਚੀਲਤਾ, ਕਤੇਬਨ ਕੁਰਾਨ ਕੀ।

ਪਾਪ ਹੀ ਪਰਪੱਕ ਜਾਤੇ, ਧਰਮ ਧਸਕ ਜਾਤੇ,

ਬਰਨ ਗਰਕ ਜਾਤੇ, ਸਾਹਿਤ ਬਿਦਾਨ ਕੀ।

ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਦੇਹੁਰੇ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘਾ ਦੂਰ ਹੋਤੇ,

ਰੀਤ ਮਿਟ ਜਾਤੀ ਕਥਾ, ਬੇਦਨ ਪੁਰਾਨ ਕੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਸੂਰ,

ਮੂਰਤੀ ਨ ਹੋਤੀ ਜੋ ਪਹਿ, ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ ਕੀ।

ਦਇਆ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਸਾਕਾਰ ਮੂਰਤ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

-ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ*

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਸਰੋਤ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਾਂ-ਪੱਧਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਫੈਲੇ ਅਵਿੱਦਿਆ ਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਇਆ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵਨ-ਮੰਤਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ 'ਗੰਜਨਾਮਾ' ਅੰਦਰ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਬਾਬਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸੱਚ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰੇ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਵੀ। ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸੁਲਤਾਨ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਵੀ। ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੈ-

ਹਕ ਪਰਵਰ ਹਕ ਕੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ।

ਸੁਲਤਾਨ ਹਮ ਦਰਵੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥੮੭॥

ਫ਼ਯਾਜ਼ੁਲ ਦਾਰੈਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ।

ਸਰਵਰਿ ਕੌਨਨ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ॥੮੮॥

ਮਹਾਂਕਵੀ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆਂ ਪਾਪ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਤੇ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਂ-

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿਰਾਇ ਕੇ ਨਾਇ ਧਯਾਇ ਅਘ ਜਾਇ।

*ਪੲ-ਏ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਾਲੋਨੀ, ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਈਦਗਾਹ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਕਰਿ ਪਦ ਪਰ ਪਰਣਾਮ ਕੋ, ਜਿਹ ਤੇ ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ ਆਇ॥੧੭॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੂਰਬਾਰਧ ਅਧਯਾਯ ੧, ਪੰਨਾ ੩੮)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਇਆ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਸਹਿਜ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਕਿੰਨੀ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਅਨੂਪਮ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਇਆ ਸੀ, ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੀ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਰਗਾ ਗੁਣ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ!

ਐਸੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ੧੯ ਮਾਘ, ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੧੬੧ ਮੁਤਾਬਿਕ, ੧੬ ਜਨਵਰੀ ੧੬੩੦ ਈ. ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਨ। (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਚਪਨ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਬੀਤਿਆ। ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਬਾਲਕ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਰੂਪ ਰਹੇ। ਆਪ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਬਾਲਕ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਫੁੱਲ ਆਪ ਦੇ ਜਾਮੇ ਨਾਲ ਅੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਆਪ ਇਸ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਟਾਹਣੀ ਉੱਪਰ ਰੱਖਦੇ ਪਏ ਨੇ। ਪਰ ਟਾਹਣੀ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਦਾ ਟੁੱਟ ਚੁਕਾ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਜੁੜਦਾ ਤੱਕ ਕੇ ਬਹੁਤ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਦੇਖ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਜਾਮਾ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁੱਝੀ ਰਮਜ਼ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਤਕ ਨਿਭਾਇਆ।

ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਯੋਗ ਸਮਝਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ

੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੧੭੬ ਮੁਤਾਬਿਕ, ੧੬੪੪ ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਭਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਗਾਇਆ।

ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮਮਈ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਆਬੇ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਉਸ ਸਾਧੂ ਦਾ ਨਾਂ 'ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ' ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਸਾਧੂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰਿਆ। ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਭਾਈ ਸੰਗਤੀਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਾਂ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਰੱਖ ਕੇ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਭਾਈ ਗੋਦੇ ਨੂੰ ਕਾਬਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜਿਆ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗਰੀਬਾਂ, ਅਨਾਥਾਂ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦੀ ਰੀਤ ਚੱਲਦੀ ਰਹੇ। ਆਪ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗਰੀਬ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਹੈ; ਭਾਵ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਲੋੜਵੰਦ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ, ਸੋ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੰਗਤ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਲੋੜਵੰਦਾਂ, ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਦਾਰੂ ਦੇ ਕੇ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸੁਖੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਰੋਗੀ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਦਵਾਖਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਦਵਾਈਆਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ। ਹਰ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਵਾਖਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਵਾਈ ਮੁਫਤ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਰਾਜਗੱਦੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਧੀਨ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮੁੱਛ ਦਾ ਇਕ ਵਾਲ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਵੈਦਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਤੇ ਖਾਸ ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਲੋਂਗ, ਹਰੜਾਂ ਤੇ ਗਜਮੋਤੀ, ਦਵਾਈ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੇ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਪਰ ਇਹ

ਚੀਜ਼ਾਂ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਸਫਾਖਾਨੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਤਿਉਂ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੀਆਂ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਇਥੋਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਦਇਆ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਕੋਮਲਤਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ, ਉਥੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਭੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਰਹੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁਝ ਸੰਗਤਾਂ ਢੋਲਕੀ, ਛੈਣਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਚਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਲੰਘ ਤੋਂ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਠੋਕਰ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦੇ ਪੈਰ 'ਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਖੂਨ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਪਰ ਆਪ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਅਡੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈਆਂ, ਫਿਰ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ੧੬੫੭ ਈ. ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਲਈ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਤਾਂ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੌੜਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਫੌਜ ਭੇਜੀ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ੨੨੦੦ ਸੂਰਬੀਰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਜਾ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਸਭ ਬੇੜੀਆਂ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਇਧਰ ਧੀਰਮੱਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਲਚ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ, ਪਹਿਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰ ਕੇ ਗੱਦੀ ਉਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ੧੬੬੦ ਈ. ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਧੀਰਮੱਲ ਨੇ ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਦਰਖਾਸਤ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ

ਦਾ ਹੱਕ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਭੇਜਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਗਏ ਪਰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਮਰਾਇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਿਆ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹਰ ਕਾਰਜ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਣਾ।

ਰਾਮਰਾਇ ਬੜਾ ਚੁਸਤ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ-ਜੁਆਬ ਸੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਵੀ ਸੂਝ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਆਉ-ਭਗਤ ਤੇ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਮਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ 'ਨਿਰਭਉ' ਤੇ 'ਨਿਰਵੈਰ' ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਭੁੱਲ ਗਈ। ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਉਸ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵੀ ਵਿਖਾਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਕੁਮਿਆਰ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਡਰ ਤੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਤੁਕ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਬੇਈਮਾਨ' ਉਚਾਰ ਕੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਰਾਮਰਾਇ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਨਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਰਾਮਰਾਈਏ ਨਾਲ ਰੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਦਇਆ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਸਾਕਾਰ ਮੂਰਤ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਜਾਣ ਕੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀਆਂ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਨੂੰ ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨਾਇਆ। ਆਪ ੬ ਕੱਤਕ, ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੧੯੩ ਮੁਤਾਬਿਕ, ੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧ ਈ. ਨੂੰ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਪਤਾਲਪੁਰੀ, ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਆਓ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਣਾਂ ਦਇਆ, ਸਹਿਜ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਆਦਿ ਦਾ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ 'ਚ ਸੰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਕਰੀਏ! ■

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਅਨਿਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਆਲਮਗੀਰ

-ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ*

ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਵਿਚ ਮੂਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਂਬਾਜ਼ ਯੋਧੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜੁਲਮ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ੦.੫% ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੀ 'ਸਿੱਖ ਕੌਮ' ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੌਮ ਹੈ। ਇਸ ਕੌਮ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਤਾ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਇੰਨੀ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਅਵੇਸਲਾਪਣ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਜੋ ਮੁਢਲੇ ਸ੍ਰੋਤ ਹਨ, ਉਹ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗ਼ੈਰ-ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਜੋ ਕਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿੱਖਾਂ 'ਚ ਸੀਨਾ-ਬਸੀਨਾ ਚੱਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਮਈ ਭਾਵੁਕਤਾ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤੀ ਪੱਖ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਸ਼ਹੀਦ ਸੂਰਬੀਰ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਕ ਕਰਾਮਾਤ ਵਜੋਂ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਜਾਂਬਾਜ਼ ਯੋਧਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਗ਼ਾਇਬ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਗ਼ਾਇਬ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸ੍ਰੋਤ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਦੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ

*ਸੰਪਾਦਕ, ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼/ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ।

ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਤਾਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ, ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਆਲਮਗੀਰ; ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ' ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ, ਉਥੋਂ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗ਼ਨੀ ਖ਼ਾਂ ਤੇ ਭਾਈ ਨਬੀ ਖ਼ਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉੱਚ ਦੇ ਪੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਗਰ ਆਲਮਗੀਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਵੇਚਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਘੋੜਾ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮੰਜਾ ਛੱਡ ਕੇ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਮਹਾਂਨਗਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ੧੦ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਲਗਭਗ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ-ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਸੜਕ 'ਤੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਆਲਮਗੀਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ੨੦ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ੧੪,੧੫,੧੬ ਪੋਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵੱਸ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਮੌਖਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿੰਡ ਬੀਜਾ ਨੇੜੇ ਸਰਾਏ ਲਸ਼ਕਰੀ ਖਾਨ ਕੋਟਾਂ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਗਲ ਸਮਰਾਟ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਤਾਂ ਧਾਂਦਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨਵਾਬ ਲੋਧੀ ਉਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਜਬਰਦਸਤੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਦਿਨ ਨਵਾਬ ਲੋਧੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਬਸਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਆਲਮਗੀਰੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਆਲਮਗੀਰ ਪੈ ਗਿਆ।

ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਗੁੱਜਰਵਾਲ ਹੈ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ 'ਤੇਤਾ ਜੱਟ' (ਗਰੇਵਾਲ) ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਸਨ ਸੋਮਾ, ਜੋਧਾ ਤੇ

ਉਗਰ। ਸੇਮਾ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ੧੬੦੦ ਈ. ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਗੁੱਜਰਵਾਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਲਮਗੀਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਆਲਮਗੀਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਦਾ ਆਲਮਗੀਰ ਪਿੰਡ, ਸੇਮੇ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੇਮੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਬਲਾਕੀ ਤੇ ਬਲਾਕੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਲਖਮੀਰ। ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਾਰ ਭਰਾ ਸੂਰਜ ਮੱਲ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਨੂਨੀ ਤੇ ਮੀਠਾ ਸਨ। ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਸਨ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ, ਬਾਘਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਗਾ ਸਿੰਘ।

ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮੂਲੋਵਾਲ ਦੇ ਭਾਈ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਨਕਾ ਪਿੰਡ ਮੂਲੋਵਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਨੇ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਘਨੌਲੀ, ਰੋਪੜ, ਨੰਦਪੁਰ ਕਲੋੜ, ਦਾਦੂ ਮਾਜਰਾ, ਉਗਾਣਾ, ਨੌ ਲੱਖਾ, ਟਹਿਲਪੁਰ ਅਤੇ ਲੰਗ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਮੂਲੋਵਾਲ ਪਿੰਡ ਆ ਗਏ। ਮਾਈਆ ਗੋਂਦਾ ਉਥੋਂ ਦਾ ਪੈਂਚ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਰਸਦ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਈਏ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨੇੜੇ ਦਾ ਖੂਹ ਖਾਰਾ ਅਤੇ ਕੌੜਾ ਹੈ, ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਪੀਤਾ। ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਈਏ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੮੨ ਬਿ: ਵਿਚ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਾਗੀਰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਈ ਸੀ। ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ੨੧ ਪੋਹ ੧੭੨੦ ਬਿ: ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਮੂਲੋਵਾਲ ਆਏ ਸਨ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ (ਹਰੀਕੇ ਗੋਤ ਦਾ ਜੱਟ) ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਜੋ ਲਖਮੀਰ ਸਿੰਘ ਆਲਮਗੀਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਨੇ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਲੇਠਾ ਬੇਟਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਰਪਣ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ੩,੪ ਜਨਵਰੀ ੧੬੬੪ ਈ. ਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਾਲ

ਦੇ ਅਖੀਰ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਮਉਮਰ ਹੀ ਸਨ।

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ-

੧. ਭਾਈ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੨੨. ਭਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ਾਵਰ
੨. ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਮਾਣਕਪੁਰ	੨੩. ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ਾਵਰ
੩. ਭਾਈ ਮਾਣਕ ਸਿੰਘ ਮਾਣੋਕੇ ਦੁਆਬਾ	੨੪. ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ਾਵਰ
੪. ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਰਤਾਰਪੁਰ 'ਰਾਵੀ'	੨੫. ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਭਰਤਪੁਰ
੫. ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਮਦਾਸ	੨੬. ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਰਤਪੁਰ
੬. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੨੭. ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਭਰਤਪੁਰ
੭. ਭਾਈ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਛਾਰਾ	੨੮. ਭਾਈ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਭਰਤਪੁਰ
੮. ਭਾਈ ਪਰੇਮ ਸਿੰਘ ਮਨੀਮਾਜਰਾ	੨੯. ਭਾਈ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ
੯. ਭਾਈ ਹਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਗਵਾਲੀਅਰ	੩੦. ਭਾਈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਆਲਮਗੀਰ
੧੦. ਭਾਈ ਸੰਗੋ ਸਿੰਘ ਮਾਛੀਵਾੜਾ	੩੧. ਭਾਈ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਆਲਮਗੀਰ
੧੧. ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਛੀਵਾੜਾ	੩੨. ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਆਲਮਗੀਰ
੧੨. ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੩੩. ਭਾਈ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਖੰਡੂ
੧੩. ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਮਾਛੀਵਾੜਾ	੩੪. ਭਾਈ ਦਮੋਦਰ ਸਿੰਘ ਖੰਡੂ
੧੪. ਭਾਈ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੩੫. ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਖੰਡੂ
੧੫. ਭਾਈ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੩੬. ਭਾਈ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਕਾਬਲ
੧੬. ਭਾਈ ਤੁਲਸਾ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੩੭. ਭਾਈ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਕਾਬਲ
੧੭. ਭਾਈ ਸਹਿਜ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੩੮. ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਪੋਠੋਹਾਰ
੧੮. ਭਾਈ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੩੯. ਭਾਈ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਪੋਠੋਹਾਰ
੧੯. ਭਾਈ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੪੦. ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ
੨੦. ਭਾਈ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਨਗਰ	੪੧. ਭਾਈ ਮਦਨ ਸਿੰਘ
੨੧. ਭਾਈ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ਾਵਰ	੪੨. ਭਾਈ ਕੋਠਾ ਸਿੰਘ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਲਮਗੀਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਇਕੱਠਾ ਉਥੇ ਹੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਤਲਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਲਮਗੀਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ 'ਯਾਦਗਾਰਾਂ' ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ੧੪ ਪੋਹ ੧੭੬੧ ਸੰਮਤ ਮੁਤਾਬਕ ੨੯ ਦਸੰਬਰ ੧੭੦੪ ਈ. ਨੂੰ ਆਲਮਗੀਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੋੜਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ। ਆਲਮਗੀਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੀ ਘਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਖੋਚਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਇਕ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਸ਼ ਆਦਿ ਖੇਡਣ ਦੇ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੋੜਾ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਮੂਲੋਵਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸੈਨਾ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਾਤ

ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਮੂਲੋਵਾਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ੧੫ ਪੋਹ ੧੭੬੧ ਬਿ. ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਨੇ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਿੰਡ ਮੂਲੋਵਾਲ 'ਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ੨੭ ਅਗਸਤ ੧੯੫੨ ਈ. ਦੇ ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਛਿਪਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਸਾਹਿਬ ਖੱਦਰ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਰੁਮਾਲੇ ਵਿਚ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕੁੱਜੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਸੀ। ਕੁੱਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਕਾਲੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਘਸਵੱਟੀ, ਕੁਝ ਰਾਖ ਮਿਲੀ। ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਵੀਂ, ਦਸਵੀਂ ਪਿੰਡ ਮੂਲੋਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵੱਲੋਂ ਛਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਂ-ਮਾਤਰਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਦੀ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਅਸਲ ਦੀ ਕਾਪੀ ਹੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਮੂਲੋਵਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਮਰ ਕੋਈ ੪੦ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ, ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇਹ ਇਕ ਖੋਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਲ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਅਵੇਸਲਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਨਿਗਾਹੀਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖਾਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਹਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ? ਆਓ! ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਈਏ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਚੱਲ ਸਕਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ-ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ 'ਤੇ ਡਟੇ ਰਹਿਣ!

ਯੁੱਗ ਜੋ ਬੀਤ ਗਿਆ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਢਾਡੀ ਗਿਆਨੀ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ

—ਪ੍ਰੋ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬੋਲੀਨਾ*

ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਦੇ ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਧਰੂ ਤਾਰੇ ਵਾਂਗ ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨੀ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ ੧੬ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੫੩੭ (੨੮ ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੬) ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ 'ਢਾਡੀ ਦਿਲਬਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇ' ਵਿਚ ਸਿਮਟ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆ ਉਹ 'ਹੈ' ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਪਥਰਾ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੋਹਲਵੜ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਝਾਬੇਵਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਮੀਰ ਢਾਡੀ ਪਰੰਪਰਾ ਲਈ ਦਿਲਬਰ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਨਾ ਪੂਰਿਆ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਹੈ। ਬੀਰਮਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਕ ਕਵੀਸ਼ਰ ਵਜੋਂ ਪੰਥਕ ਸਫਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਰਮੌਰ ਢਾਡੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਿਲਬਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਢਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਅਮਿਟ ਛਾਪ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਚੈਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੀਰਮਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਨੇ ਦਿਲਬਰ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਦਕਾ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਸਮਰੱਥਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਵਕਤਾ ਵਜੋਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਯੋਗਤਾ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰ-ਮੁਗਧ ਕਰਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲਾਜਵਾਬ ਕਲਾ ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਈ। ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਝਰਨੇ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਫੁਟ ਤੁਰਦਾ। ਗਜ਼ਬ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਵੇਰਵਿਆਂ, ਅੰਕੜਿਆਂ, ਨਾਵਾਂ-ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥਕ ਜ਼ਿਕਰ ਬਿਨਾਂ ਰੁਕਿਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਉੱਕਿਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਟਪਲਾ ਖਾਧਿਆਂ, ਬੇਰੋਕ ਇੱਕੋ ਸਾਹੇ ਬੋਲ ਜਾਣਾ ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ। ਇਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮੀਰੀ ਗੁਣ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦੀ ਲਾਸਾਨੀ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਣ

*ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਲਾਇਲਪੁਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ।

ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਉਚੇਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਤੇ ਉਕਰਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਵੀ ਕੱਢਣਾ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਟੇਜ ਸਾਹਮਣੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂਤਾ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ।

ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਗਿਆਨੀ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ, ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੋਹਲਵੜ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਝਾਬੇਵਾਲ, ਭਾਈ ਬਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਪਰਦੇਸੀ, ਗਿਆਨੀ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਖਰਪੁਰੀ, ਪੰਡਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਚੰਦਨ, ਗਿਆਨੀ ਸੌਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬੇਪਰਵਾਹ, ਗਿਆਨੀ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਗਿਆਨੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਬੈਰੜ ਅੱਛਰਵਾਲ, ਗਿਆਨੀ ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ ਪੰਡੋਰੀ ਨਿੱਝਰਾਂ, ਗਿਆਨੀ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧਵਾਂ ਆਦਿ ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਢਾਡੀ ਸਨ। ਆਪ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਿਖ ਕੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਬਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਪਰਦੇਸੀ ਦੇ ਭਰਾ ਗਿਆਨੀ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ, ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਗਿਆਨੀ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਪੰਡਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਝਾਬੇਵਾਲ ਅਤੇ ਦਿਲਬਰ ਨੇ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਦਿਲਬਰ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਦਿਲਬਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ, ਗਾਈ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸਿਖਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੂਝਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਦਿਲਬਰ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਸਰੋਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅੱਖ ਝਪਕੇ ਟਿਕ-ਟਿਕੀ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਨਿਗ੍ਹਾ ਟਿਕਾਈ ਉਸ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਂਦੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ਨੂੰ ਤੱਕਦੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ। ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਹਾੜ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਸਰੋਤੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਹਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਦੇ ਸਗੋਂ ਜੰਗ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਨਕਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਟਕ ਜਾਂਦਾ।

ਦਿਲਬਰ ਉਡਾਰੀਆਂ, ਗਾਉਂਦਾ ਦਿਲਬਰ, ਦਿਲਬਰ ਰੀਝਾਂ, ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਗੀਤ, ਦਿਲਬਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਦਿਲਬਰ ਨੇ ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਖਜ਼ਾਨਾ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਕਿਆਂ ਅਤੇ

ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਬੈਂਤ, ਕਬਿੱਤ, ਅਲਗੋਜ਼ੇ, ਗੱਡੀ, ਕਲੀ, ਆਦਿ ਛੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ— “ਦਸਵੇਂ ਪਿਤਾ ਦੀ ਜੱਗ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨ ਵੱਖਰੀ, ਰੰਗ ਨਵਾਂ ਹੈ ਉਹਦੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ’ਤੇ” —“ਤੇਗ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਗਾਤਰੇ ’ਚ ਤੇਗ ਰੱਖੇ, ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਰਗੜ ਪੀਤਾ ਖੰਡਾ ਤੇਰੇ ਖਾਲਸੇ”— “ਉਹ ਕੋਈ ਰਾਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਬੜਾ ਅਨੋਖਾ ਏ, ਬਿਖੜੇ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਿਆ ਰਾਹੋਂ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਕੇ” ਵਰਗੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਦੀਵੀ ਢਾਂਡੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਸਿਰਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦਾ ਅਨੁਠਾ ਤੇ ਸ਼ਾਨਾਂਮੱਤਾ ਪੱਖ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਨੇ ਢਾਂਡੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾ ਛੋਹਿਆ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਪੂਰੀ ਪਕੜ ਜਾਂ ਤਿਆਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਵਾਦ ਹੋਵੇ। ਸਬੱਬ ਕਿਸੇ ਗ਼ਮੀ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਆਪਣੀ ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਦਾ ਅਮਿਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣਾ ਦਿਲਬਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰਹੀ।

ਸਮੇਂ ਦੀ ਤੌਰ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਢਾਂਡੀ ਉਸ ਦੇ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਨਵੇਂ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਜਥੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੁਲੇਵਾਲ, ਗਿਆਨੀ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਬੈਨਾਪੁਰੀ, ਗਿਆਨੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹੇ। ਦਿਲਬਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕੈਸਟਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਕਬੂਲ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੱਤਸਾਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਸੁਆਲ-ਜੁਆਬ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਬਦਲ ਸਮੁੱਚੀ ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਦੀ ਦਿਲਬਰ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗਿਆਨੀ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ, ਗਿਆਨੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਅਰਜਨਵਾਲ ਆਦਿ ਨੇ ਯਥਾ ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਤੌਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਢਾਂਡੀ ਜਥਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਛੋਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਵਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਿਰਜ ਲੈਣ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਢਾਂਡੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ ਦਾ ਕਬਿੱਤ “ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹਵਾ ਛੱਡ

ਆਪਣੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਠੁਕਰਾਵੇ ਨਾ” ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨਫੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਗਿਆਨੀ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ, ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦਾ, ਮਿੱਠਬੋਲਤਾ, ਇਕਰਾਰ ਦਾ ਪੱਕਾ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਸੀ। ਇਹ ਦਿਲਬਰ ਦੀ ਪੰਥਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਜਿਊਂਦਾ-ਜਾਗਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਪੰਥਕ ਆਗੂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਥ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਉਸ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਪੰਥਕ ਦੀਵਾਨ, ਜੋੜ-ਮੇਲੇ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਦਿਲਬਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਧੂਰੇ ਜਾਪਦੇ। ਦਿਲਬਰ ਦੇ ਬੋਲ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ। ਨਵਾਂ ਜੋਸ਼ ਅੰਗੜਾਈਆਂ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਰੇ ਪੰਥਕ ਆਗੂ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਦਿਲਬਰ ਹੀ ਸਿਰਜ ਦਿੰਦਾ। ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੨ ਸਾਲ ੮ ਮਹੀਨੇ ੨੭ ਦਿਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਤਾਰਨੀ ਪਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਮੋਰਚਾ ਅਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ ਦਿਲਬਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਉਸ ਦੀ ਪੰਥਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਪਜੀਵਕਾ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ੫੬ ਸਾਲ ਢਾਡੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਭਾ, ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ, ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ‘ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਢਾਡੀ’ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਮੂਕ ਪਿਆਰ ਤੇ ਅਪਣਤ ਸੀ। ਦਿਲਬਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਟੇਕ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਰੋਤੇ ਉੱਪਰ ਹੀ ਰੱਖੀ। ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰਤੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨੇ ਦਿਲਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸਵਰਗੀ ਸੌਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬੇਪਰਵਾਹ ਢਾਡੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਊਂਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਇਨਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ।

ਦਿਲਬਰ, ਦਿਲਬਰ ਹੀ ਸੀ। ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦਿਲਬਰ ਦਾ ਬਦਲ ਲੱਭਣਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰ ਕਰ ਕੇ ਪੂਰੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨਾਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਹਾਨ ਕਲਾਤਮਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਤਿੰਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਤਖਤ ’ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਇਸ ਕਰਮਯੋਗੀ ਦੀ

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ। ੯ ਨਵੰਬਰ ੧੯੩੦ ਈ. ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ੭੬ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੫੬ ਸਾਲ ਢਾਡੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਦਿਲਾਂ 'ਚ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਥਕ ਸਟੇਜਾਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਚਿਤੋਰਾ, ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਖੋਜੀ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਾਰਖੂ, ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਜਾਦੂਗਰ, ਗਰਜਵੇਂ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲਾ, ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਵਾਲਾ ਦਰਵੇਸ਼, ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਸਿੱਖ, ਸਿਦਕਵਾਨ, ਅਣਖੀਲਾ, ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਬਲੀ, ਨਿਵ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ, ਆਪਾ-ਮਾਰੂ ਇਨਸਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ੫੬ ਸਾਲ ਸਟੇਜਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਖਰੀ ਛਿਣਾਂ ਵਿੱਚ “ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ” ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਦਿਲਬਰ ੧੪ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੫੩੭ (੨੬ ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੬) ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਕ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ■

ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਖੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਓ ਮੁਕਾਬਲਾ

ਸ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਹਰਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਤੀ ੨੮ ਨਵੰਬਰ ੨੦੦੭ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਕੰਪਲੈਕਸ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰਨ ਆਏ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਦੋ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਪਹਿਲਾ ਗਰੁੱਪ ੮ਵੀਂ ਤੋਂ ੧੨ਵੀਂ ਕਲਾਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਓਪਨ ਗਰੁੱਪ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ ੫੦ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ ਗਰੁੱਪ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਕੈਡਮੀ ਪਿਹੋਵਾ ਦੇ ਲਵਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾ, ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੂਸਰਾ ਅਤੇ ਅਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੀਸਰਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲਾ, ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੂਸਰਾ ਅਤੇ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੀਸਰਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ) ਵੱਲੋਂ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਪਿਹੋਵਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸ. ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘ, ਮੈਡਮ ਨਿਰਮਲ ਕੌਰ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਖਰਬੰਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਸਤਾਰ (ਪੱਗ) ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁਰੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ, ਵਿਰਸੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਉਣੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਜਗੁ ਮੁਆ

-ਗਿਆਨੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਗੰਡੀਵਿੰਡ*

ਜਦ ਤਕ ਸਾਸ, ਤਦ ਤਕ ਆਸ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਵਧੇਰੇ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਵਾਸ ਮੁੱਕਣ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਅਦੀਬ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ:

ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਖਾਹਿਸ਼ੋਂ ਸਾਥ ਲੇਕਰ ਦਮ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ।

ਤਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦਮ ਨਿਕਲਦੇ ਸਮੇਂ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਭਰਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਆਸ/ਖਾਹਿਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਛਮੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥

ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥੧॥

ਅਰੀ ਬਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮੁ ਮਤਿ ਬੀਸਰੈ॥ ਰਹਾਉ॥

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥

ਬੇਸਵਾ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥੨॥

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਲਤਿਕੇ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥

ਸੂਕਰ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥੩॥

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥

ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ॥੪॥

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ॥

ਬਦਤਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਤੇ ਨਰ ਮੁਕਤਾ ਪੀਤੰਬਰੁ ਵਾ ਕੇ ਰਿਦੈ ਬਸੈ॥

(ਪੰਨਾ ੫੨੬)

ਜੀਵ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਲੈ ਕੇ ਜਨਮਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਆਸ (ਇੱਛਾ) ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਝੱਟ ਕਈ ਹੋਰ ਇੱਛਾਵਾਂ ਜਨਮ ਲੈ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸਾਂ ਰੂਪੀ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੱਝਿਆ ਜੀਵ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ (ਦੁਨਿਆਵੀ) ਆਸਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠੋਡੇ-ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦਾ ਭਾਵ ਭਾਰੀ ਕਸ਼ਟ ਭੋਗਦਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

* ਗ੍ਰੰਥੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਠੱਠਾ (ਤਰਨਤਾਰਨ)।

ਆਸਾ ਅੰਦਰਿ ਜੰਮਿਆ ਆਸਾ ਰਸ ਕਸ ਖਾਇ॥

ਆਸਾ ਬੰਧਿ ਚਲਾਈਐ ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ॥

(ਪੰਨਾ ੬੧)

ਮਨ ਵਿਚ ਉਭਰੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤਕ ਹੀ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਬਲਕਿ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਦੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖ ਕੇ ਮਾਂ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਦਾ-ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਜਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭਾਰੀ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ, ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਸੁਖ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਉਂਵ ਨਲਾਇਕ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਛਲ-ਕਪਟ, ਚੋਰੀ-ਠੱਗੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਾਂਗਾ ਪਰ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਡਰ ਸਹਿਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੇਰਾ ਪਾਜ਼ ਨਾ ਉੱਘੜ ਜਾਵੇ, ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਮਾਰ/ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ਦੂਸਰਾ ਬੱਚੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਝਗੜਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਿਸ ਦਾ ਬਲ, ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਵੀ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਭੈੜਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਦਿਨ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਮਰ ਭੋਗਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:

ਪੁੰਡਰ ਕੇਸ ਕੁਸਮ ਤੇ ਧਉਲੇ ਸਪਤ ਪਾਤਾਲ ਕੀ ਬਾਣੀ॥

ਲੋਚਨ ਸੁਮਹਿ ਬੁਧਿ ਬਲ ਨਾਠੀ ਤਾ ਕਾਮੁ ਪਵਸਿ ਮਾਧਾਣੀ॥ ...

ਨਿਕੁਟੀ ਦੇਹ ਦੇਖਿ ਧੁਨਿ ਉਪਜੈ ਮਾਨ ਕਰਤ ਨਹੀ ਬੂਝੈ॥

ਲਾਲਚੁ ਕਰੈ ਜੀਵਨ ਪਦ ਕਾਰਨ ਲੋਚਨ ਕਛੂ ਨ ਸੂਝੈ॥

(ਪੰਨਾ ੯੩)

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਆਉਣ ਦੀ ਆਸ, ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਦੋਂ ਮਰੇ ਤੇ ਕਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਇਆ (ਸੰਪਤੀ) ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਹਿੱਸਾ ਮਿਲੇ:

ਸੁਤ ਸੰਪਤਿ ਦੇਖਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਗਰਬਿਆ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਤੇ ਖੋਇਆ॥

ਅਵਰ ਮਰਤ ਮਾਇਆ ਮਨੁ ਤੋਲੇ ਤਉ ਭਗ ਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਵਿਗੋਇਆ॥

(ਪੰਨਾ ੯੩)

‘ਸੁਕਰਾਤ’ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, “ਸਾਡੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਜਿਤਨੀਆਂ ਘੱਟ ਹੋਣ,

ਉਤਨੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹਾਂ।” ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਕੁੱਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਭੌਂਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ:

ਆਦਿ ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਆਸਾ ਕੂਕਰੀ ਬਿਕਰਾਲ॥

ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਕੀਰਤਨ ਗੋਬਿੰਦ ਰਮਣ ਕਾਟੀਐ ਜਮ ਜਾਲ॥

(ਪੰਨਾ ੫੦੨)

ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ ਬਾਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਮਨ ਵੀ ਇਕ ਥਾਂ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਠੀਆਂ ਆਸਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਿਆਂ (ਮਨਮੁਖਾਂ) ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਮਨੁ ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਭਰਮਿਆ ਮਨਮੁਖੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ॥

ਨਿਤ ਆਸਾ ਮਨਿ ਚਿਤਵੈ ਮਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਲਗਾਇਆ॥

ਅਨਤਾ ਧਨੁ ਧਰਿ ਦਬਿਆ ਫਿਰਿ ਬਿਖੁ ਭਾਲਣ ਗਇਆ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪਚਿ ਪਚਿ ਮੁਇਆ॥

(ਪੰਨਾ ੭੭੬)

ਐ ਮਨੁੱਖ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਸਹਾਰੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਬਣਾਈ ਰੱਖੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਆਸ ਲਾਈ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਪਿਆ:

ਜਗਜੀਵਨ ਪੁਰਖੁ ਤਿਆਗਿ ਕੈ ਮਾਣਸ ਸੰਦੀ ਆਸ॥

ਦੁਯੈ ਭਾਇ ਵਿਗੁਚੀਐ ਗਲਿ ਪਈਸੁ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸ॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੪)

ਆਸ (ਇੱਛਾ) ਦੀ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ ਦੌੜ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਸ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਸ ਦੀ ਵੇਲ ਵਧਦਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਟੁੱਟਦਿਆਂ ਵੀ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸੋਧ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ:

ਆਸ ਅਨਿਤ ਤਿਆਗਹੁ ਤਰੰਗ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਧੂਰਿ ਮਨ ਮੰਗ॥

(ਪੰਨਾ ੨੯੫)

ਆਸਾ ਰੂਪ ਨਦੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸੰਕਲਪ ਰੂਪ ਜਲ ਦਾ ਤੀਖਣ ਵੇਗ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਉਛਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਓਨੀ ਹੀ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਸ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਦੇ

ਕਿਨਾਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਧੀਰਜ ਰੂਪੀ ਰੁੱਖ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਵਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ ਬੇੜੀ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਆਸਾ ਨਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਤੇਜ਼ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀਆਂ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗਰਕ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇਸ ਆਸਾ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ/ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੋਵੇ। ਰਾਜ-ਯੋਗੀ ਭਰਥਰੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਆਸਾ ਨਾਮ ਸਰੀ ਮਨੋਰਾਜ ਨੀਰ ਭਰੀ,
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤਰੰਗੋ ਖਰੀ ਵਿਆਕੁਲੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ।
ਧੀਰਜ ਕੇ ਤਰੁ ਹਾਰੀ ਬੁਧਿ ਨਾਵ ਕੋ ਨਿਵਾਰੀ,
ਭਵਸਿੰਧ ਗਤਿ ਵਾਰੀ ਬਿਪਤਾ ਸਮੀਰ ਹੈ।
ਮਦਨਾਦਿ ਖਗ ਭੀਰ ਰਾਗ ਦ੍ਰੈਖ ਗ੍ਰਾਹਿ ਗੀਰ,
ਮੋਹ ਚੱਕ੍ਰ ਯਾਕੋ ਨੀਰਜਾਰੇ ਵਾਕੋ ਸੀਰ ਹੈ।
ਉਚੇ ਚਿੰਤਾ ਤਟਜਾਂਤੇ ਤਰਣੀ ਕਠਨ ਤਾਂਤੇ,
ਭੋਗੀ ਤਾਮੋਂ ਬਹੇ ਪਾਰ ਤੀਰ ਹੈ॥੨੦॥

(ਵੈਰਾਗ ਸਤਕ, ਅਧਯਾਯ ੬)

ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਇੱਛਾ ਦੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।” “ਕਰਮ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇੱਛਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਰਮ ਇੱਛਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।” ਹੀਰਾ ਲੱਭਣ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਛਾਣਨੀ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਸਾ (ਕੋਡੀਆਂ) ਦੇ ਵੱਡੇ ਢੇਰ ਖ਼ਾਕ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਹੀਰਾ ਅਨਮੋਲ ਹੈ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਹਰਿ ਸੋ ਹੀਰਾ ਛਾਡਿ ਕੈ ਕਰਹਿ ਆਨ ਕੀ ਆਸ॥
ਤੇ ਨਰ ਦੋਜਕ ਜਾਹਿਗੇ ਸਤਿ ਭਾਖੈ ਰਵਿਦਾਸ॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੭੭)

ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਿਕਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਠੌਰ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੀਨ-ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ (ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ) ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸਾ

ਵੱਟ ਕੇ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਭਾਰੀ ਨਰਕ (ਦੁੱਖ-ਕਸ਼ਟ) ਭੋਗਣੇ ਪਏ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਕਬੀਰ ਆਸਾ ਕਰੀਐ ਰਾਮ ਕੀ ਅਵਰੈ ਆਸ ਨਿਰਾਸ॥

ਨਰਕਿ ਪਰਹਿ ਤੇ ਮਾਨਈ ਜੋ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਦਾਸ॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੬੯)

ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਭਲਾ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਟੇਕ ਬ੍ਰਿਥੀ ਸਭ ਜਾਨੁ॥

ਦੇਵਨ ਕਉ ਏਕੈ ਭਗਵਾਨੁ॥

(ਪੰਨਾ ੨੮੧)

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੂਸਰੇ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਦੋਹ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਖਾਈ ਵਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਭਿਖਾਰੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵਾਲੀ ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਭਿਖਾਰੀ ਲਹਿੰਦੇ ਵਾਲੀ ਪਹਾੜੀ ’ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਲਹਿੰਦੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਪੈਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਚਮਕਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੀਸ਼ਮਹੱਲ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਸ ਉਪਜਦੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਵਿਖੇ ਮੰਗਣ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ’ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਇਕ ਚਮਕਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਦਾ ਭਰਮ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਪਹਾੜੀ ’ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਭਿਖਾਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਵੀ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਮੰਗਣ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਗਰੀਬੀ ਮੁੱਕ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਭਿਖਾਰੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ। ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਹੋ ਕੇ ਜਦੋਂ ਖਾਈ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਲਹਿੰਦੇ ਵਾਲੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਭਰਾ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?” ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਸੋਚਿਆ ਅੱਜ ਉਥੋਂ ਚੰਗਾ ਮੰਗ ਲਿਆਉਨਾਂ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਹਾ, “ਭਰਾ ਜੀ! ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਨਹੀਂ ਏ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਮੇਰੀ ਝੁੱਗੀ ਉੱਪਰ ਲੱਗਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਪੱਤਰਾ ਚਮਕਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਦਾ ਭਰਮ ਪਿਆ ਹੋਵੇ।” ਚੜ੍ਹਦੇ

ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਅੱਛਾ ਮਿੱਤਰ! ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ?” ਤਾਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਚਮਕਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਮੰਗਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਮਿੱਤਰਾ! ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹੱਲ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਾਇਦ! ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਝੁੱਗੀ ਉੱਪਰ ਲੱਗਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਪੱਤਰਾ ਹੀ ਚਮਕਦਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੱਗਭਗ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਕਤ ਭਿਖਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਘਰ, ਆਪਣੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਪੱਲੇ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਤਿ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਹਨ:

ਜਿਨਾ ਪਿਛੈ ਹਉ ਗਈ ਸੇ ਮੈ ਪਿਛੈ ਭੀ ਰਵਿਆਸੁ॥

ਜਿਨਾ ਕੀ ਮੈ ਆਸੜੀ ਤਿਨਾ ਮਹਿਜੀ ਆਸ॥

(ਪੰਨਾ ੧੦੯੭)

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਲਾਲਾ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾੜ੍ਹਕ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ:

ਆਸਾਂ ਦੀਆਂ ਡੋਰੀਆਂ ਖਿਲਾਰੀ ਰੱਖ ਲੰਮੀਆਂ,

ਬੱਝਾ ਰਹੇ ਹੋਸਲਾ ਅਡੋਲ ਵੀ ਪਪੀਹਾ।

ਆਮ ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ “ਜਿੰਨਾ ਸਿਰ ਵੱਡਾ, ਓਨੀ ਸਿਰ ਪੀੜ ਵੱਡੀ” ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਆਸਾਂ ਓਨੇ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਰ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਆਪ ਭਵਜਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਕੇ ਹਰੇਕ ਬਿਪਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ ਦੀ ਆਸ ਤਾਂ ਬਣਾਈਏ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ। ਹਾਂ ‘ਜੀਵੇ ਆਸਾ, ਮਰੇ ਨਿਰਾਸਾ’ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਜੇ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਆਸ ਰਖਹਿ ਹਰਿ ਉਪਰਿ ਤਾ ਮਨ ਚਿੰਦੇ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਫਲ ਪਾਈ॥

ਹਰਿ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜੋ ਜੀਇ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭੁ ਘਾਲਿਆ ਕਿਸੈ ਕਾ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨ ਗਵਾਈ॥

ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ ਕੀਜੈ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜੋ ਸਭ ਮਹਿ ਸੁਆਮੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ॥੧॥

ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸਾ ਕਰਿ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ॥

ਜੋ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਆਸ ਅਵਰ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕੀਜੈ ਸਾ ਨਿਹਫਲ ਆਸ ਸਭ ਬਿਰਥੀ ਜਾਈ॥੧॥

ਜੋ ਦੀਸੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਮਤ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ ਲਗਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ॥
 ਇਨ੍ਹ ਕੈ ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ ਨਹੀ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਇਹਿ ਬਪੁੜੇ ਇਨ੍ਹ ਕਾ ਵਾਹਿਆ ਕਛੁ ਨ ਵਸਾਈ॥
 ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਜੋ ਤੁਝੁ ਤਾਰੈ ਤੇਰਾ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਛਡਾਈ॥੨॥
 ਜੇ ਕਿਛੁ ਆਸ ਅਵਰ ਕਰਹਿ ਪਰਮਿਤ੍ਰੀ ਮਤ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਕੰਮਿ ਆਈ॥
 ਇਹ ਆਸ ਪਰਮਿਤ੍ਰੀ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਹੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਝੂਠੁ ਬਿਨਸਿ ਸਭ ਜਾਈ॥
 ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਚੇ ਕੀ ਜੋ ਤੇਰਾ ਘਾਲਿਆ ਸਭੁ ਥਾਇ ਪਾਈ॥੩॥
 ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਭ ਤੇਰੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਜੈਸੀ ਤੂ ਆਸ ਕਰਾਵਹਿ ਤੈਸੀ ਕੋ ਆਸ ਕਰਾਈ॥
 ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਹਥਿ ਨਾਹੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਐਸੀ ਮੇਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ॥
 ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਆਸ ਤੂ ਜਾਣਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ॥

(ਪੰਨਾ ੮੫੯-੬੦)

ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ (ਬੱਚੇ) ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ (ਬੱਚੇ) ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ/ਦਿਵਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ (ਜੋਤਸ਼ੀ) ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੰਤਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਭੇਂਟ ਕਰੇਗਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗਿਆ ਇਨਾਮ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਇਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪਾਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਈਏ ਜੋ ਸੱਚ/ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ/ਦਿਵਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ/ਧਨਵਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਲਾਗੇ ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਮੰਨੀ ਗਈ।

ਬੱਚੇ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਚਾਰ ਢੇਰੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਫਿਰ ਬੱਚਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਚੁੱਭੀ ਲਗਾਵੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਇਕ ਢੇਰੀ ਢਾਹ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਢੇਰੀਆਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਚੌਥੀ ਢੇਰੀ

ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕੌਤਕ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਕੀ ਲੈਣਾ ਏਂ ਪੁੱਛ ਕੇ? ਤੂੰ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਮੇਰੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ/ਸੱਧਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰ। ਹਾਂ! ਜੇ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੁੱਛਣਾ ਈ ਏਂ ਤਾਂ ਸੁਣ, ਪਹਿਲੀ ਢੇਰੀ ਮੇਰੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮਾਪੇ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਲਾਲਚ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਸ (ਢੇਰੀ) ਢਾਹ ਦਿੱਤੀ।”

“ਦੂਸਰੀ ਢੇਰੀ ਸੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਧਰਮੀ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀ ਦੇਣਾ-ਦਿਵਾਉਣਾ, ਜਿਹੜਾ ਖੁਦ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਖੂਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਦੂਸਰੀ ਤੇਰੀ ਢੇਰੀ (ਆਸ) ਵੀ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀ।”

“ਤੀਸਰੀ ਢੇਰੀ ਸੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਦੇਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜਿਸ ਨੇ ਖੁਦ ਮੇਰਾ ਖੂਨ ਪੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ। ਬਸ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਆਸ (ਢੇਰੀ) ਵੀ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀ।”

“ਚੌਥੀ ਢੇਰੀ ਸੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁਲਮ (ਵਧੀਕੀ) ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਵੇਗਾ।” ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ:

ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਚੇ ਕੀ
ਜੋ ਤੇਰਾ ਘਾਲਿਆ ਸਭੁ ਥਾਇ ਪਾਈ॥

(ਪੰਨਾ ੮੫੯)

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਹੋਣਹਾਰ ਧਰਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ ਹੋਰ ਦੁੱਖ/ਕਸ਼ਟ ਭੋਗਣੇ ਪੈਣ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨ ਲਵਾਂ? ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਸੱਚਮੁਚ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦਾ ਵਾਰਸ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਅਟੱਲ ਬਚਨ ਹਨ:

ਏਕ ਉਪਰਿ ਜਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਆਸਾ॥
ਤਿਸ ਕੀ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸਾ॥

(ਪੰਨਾ ੨੮੧)

ਘਰ-ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣਿਆਂ ਜਾਂ ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ ਜਾ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਵੀ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਧੀਆ ਪੂਤ ਛੋਡਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਸਾ ਆਸ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਕਰਈਆ॥

ਆਸਾ ਆਸ ਕਰੈ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਿਰਾਸ ਸੁਖੁ ਲਹੀਆ॥

(ਪੰਨਾ ੮੩੫)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ/ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਇਕ ਤਾਂ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਦੂਸਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਉਂਵ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ:

ਪ੍ਰਿਗੁ ਏਹ ਆਸਾ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਕੀ ਜੋ ਮੋਹਿ ਮਾਇਆ ਚਿਤੁ ਲਾਏ॥

ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਲਰਿ ਤਿਆਗਿਆ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੁਖੁ ਪਾਏ॥ (ਪੰਨਾ ੮੫੦)

ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ/ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ, ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ/ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਆਸ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਸਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

ਆਸਕੁ ਆਸਾ ਬਾਹਰਾ ਮੂ ਮਨਿ ਵਡੀ ਆਸ॥

ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਹਿਕੁ ਤੂ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗਈਆਸ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੦੦)

ਆਓ! ਆਪਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ/ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰੀਏ:

ਅਪਨਾ ਮੀਤੁ ਸੁਆਮੀ ਗਾਈਐ॥

ਆਸ ਨ ਅਵਰ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕੀਜੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥

ਸੂਖ ਮੰਗਲ ਕਲਿਆਣ ਜਿਸਹਿ ਘਰਿ ਤਿਸ ਹੀ ਸਰਣੀ ਪਾਈਐ॥

ਤਿਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਮਾਨੁਖੁ ਜੇ ਸੇਵਹੁ ਤਉ ਲਾਜ ਲੋਨੁ ਹੋਇ ਜਾਈਐ॥੧॥

ਏਕ ਓਟ ਪਕਰੀ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈਐ॥

ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ ਸਗਲ ਚੁਕੀ ਮੁਹਤਾਈਐ॥ (ਪੰਨਾ ੧੨੧੪)

ਮਨੁੱਖ ਆਸਾਂ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਮਰ-ਖਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਸਾਂ ਨਾ ਮਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁੱਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਜੋੜਿਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:

ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਜਗੁ ਮੁਆ ਆਸਾ ਮਰੈ ਨ ਜਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ॥

(ਪੰਨਾ ੫੧੭)

ਆਓ, ਹਵਾ ਤੇ ਖਲਾਅ ਦਾ ਦਰਦ ਸੁਣੀਏ

-ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ*

‘ਇਸ ਵਾਰ
ਅਸੀਂ ਪਟਾਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਾਏ,
ਫਰਸ਼ ਨੂੰ
ਚਰਖੜੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਲੂੰਧਰਿਆ,
ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ
ਫੁਲਝੜੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਡਰਾਇਆ,
ਅਨਾਰਾਂ ਨਾਲ
ਤਾਰੇ ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਉਤਾਰਨ ਦਾ, ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਪਾਲਿਆ,
ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ
ਬੰਬਾਂ ਨਾਲ ਕੰਬਣ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ,
ਹਵਾਈਆਂ ਨਾਲ
ਓਜ਼ੋਨ ’ਚ ਸੁਰਾਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ,
ਇਸ ਵਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼
ਖਲਾਅ ਦਾ ਦਰਦ ਸੁਣਿਆ,
ਧੂੰਏਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।’

ਸ਼ਾਇਰ ਮਿੱਤਰ ਸਤੀਸ਼ ਗੁਲਾਟੀ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ’ਤੇ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ’ਚ ਜੀਵਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਕੁ ਲੋਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੀਵਾਲੀ ਮੌਕੇ ਹਵਾ ਦਾ, ਦਰਖਤਾਂ ਦਾ, ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਕੁਝ ਕੁ ਹੀ ਹਨ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਨੇ ਹਵਾ ਦਾ, ਖਲਾਅ ਦਾ ਦਰਦ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਸਾਫ਼ ਹਨ। ਦੀਵਾਲੀ ਹੁਣ ਆਸਥਾ ਨਹੀਂ, ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਦੀਵਾਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੇ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ’ਤੇ ਆਪਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ, ਕਸਬੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਗੇੜਾ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ

*# ੨੫੩੧/੧, ਡੀ.ਪੀ. ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸੈਕਟਰ-੬੭, ਮੁਹਾਲੀ, ਮੋ: ੯੮੭੨੬-੦੮੫੧੧

ਰਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਾਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਭਰ ਤੋਂ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ ਹੋਏ ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਨੀ-ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਇੱਕੋ ਰਾਤ ਵਿਚ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕੱਲੀ ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਸੱਤ ਅਰਬ ਰੁਪਏ ਦੇ ਪਟਾਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ੫ ਅਰਬ ਰੁਪਏ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਇੱਕੋ ਰਾਤ ੨੦੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕ ਪਟਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਝੁਲਸ ਗਏ। ੨੫ ਜਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ੪ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੇਤਰਹੀਣ ਹੀ ਕਰ ਛੱਡਿਆ। ਜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੰਬਈ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਤਮ ਦੇ ਸੱਥਰ ਵਿੱਛੇ ਹੋਣਗੇ, ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੱਲ ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਟਾਅ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹਰ ਤਿਉਹਾਰ ਹੀ ਅੱਜ ਜਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੂ ਖੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਚਨਚੇਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਈ ਹੱਡ-ਮਾਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਈ ਰੂਹਦਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ, ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਖਪਤਕਾਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਪਤਕਾਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਲਚੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਰ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਬੰਦਾ ਇਸ ਭੰਵਰ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਹੀ ਭਰਮਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਲੁੱਟਣਾ। ਇਹੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਹੈ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਇਸ ਚਾਲਾਕੀ ਵਿਚ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਆਮ ਖਪਤਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੱਖ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿਚ ੪੦ ਅਰਬ ਰੁਪਏ ਸਿਰਫ਼ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਤਿਉਹਾਰ ਸਾਡੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਤਿਉਹਾਰ ਹੀ ਹਨ

ਜਿਹੜੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਬਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਿਉਹਾਰ ਪੌਣ-ਪਾਣੀ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹਰ ਸੋਚਵਾਨ ਬੰਦੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਲਈ ਜੋ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਉਹ ਕਰੇ। ਜੇ ਟਨਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਫੂਕੇ ਗਏ ਬਾਰੂਦ ਅਤੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਮਹਾਨ ਵਿਰਾਸਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਸੋਚਣਾ ਹੈ? ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਉੱਪਰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤਕ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ ਚੱਲੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਤਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਰ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵੀ ਲੱਗਭਗ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ 'ਤੇ ਇਹਦਾ ਕਿੰਨਾ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਹਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਹ ਸੋਚ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਬੜੇ ਗੰਭੀਰ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦੀਵਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਮੌਕੇ ਨਕਲੀ ਮਠਿਆਈਆਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਜਿਵੇਂ ਟਨਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਕਲੀ ਖੋਆ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਠੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋੜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਕਲੀ ਮਠਿਆਈਆਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵਪਾਰੀ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਵੱਲ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਂਗਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਸੀਂ/ਤੁਸੀਂ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਹਾਲੇ ਚੁੱਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਹਦੇ ਲਈ ਖੁਦ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵੀ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਉਹਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਖ਼ਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ। ਇਸ ਵਕਤ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਪਟਾਕੇ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਗਿਆ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਮੁਸਕਾਨ ਖੇਡਣ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਆਓ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਕਰੀਏ ਤੇ ਇਸ ਸ਼ਾਇਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਵਾ ਦਾ ਦਰਦ ਤੇ ਖ਼ਲਾਅ ਦਾ ਦਰਦ ਸੁਣੀਏ !

ਇਨਸਾਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ: ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ

—ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਗੀ*

ਮਨੁੱਖ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਹੈ। ਸੁਲੱਗ ਵਿਅਕਤੀ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਹੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੇ ਵਾਸੁਲਾ ਕਢਿ ਵਾਸੁ ਲਈਜੈ॥

ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਸਾਜਨਾ ਮਿਲਿ ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ॥

ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ॥

ਪਹਿਰੇ ਪਟੰਬਰ ਕਰਿ ਅਡੰਬਰ ਆਪਣਾ ਪਿਤੁ ਮਲੀਐ॥

(ਪੰਨਾ ੭੬੫-੬੬)

ਔਗੁਣ ਭਰਪੂਰ ਵਿਅਕਤੀ ਗੁਣੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਔਗੁਣ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਦਕ, ਸਿਰਫ਼ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਮਜ਼ਬੂਤ ਮਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਦਕੀ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਜੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਦਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਨਸ਼ੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਸ਼ਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਸੇਵਨ ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਬੜ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ‘ਸਿਰਫ਼’ ਨਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤਾਰ-ਤਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਔਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ-ਵੱਸ ਮਨ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ

* 36-3525 BRANDON GATE DRIVE MISSISSAGA ON, L 4T 3M3 CANADA.

ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੁਕਰਮ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਗਰ ਖੇਡ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਵੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਖੇਡ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਆਦੀ ਕਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਜ਼ੋਹਰ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਹੁੱਲੜਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਆਸ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਕਰਕੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇਜ਼ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ 'ਬਹਾਦਰੀ' ਕਰਨ ਦਾ ਭਰਮ ਤਾਂ ਪਾਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਹੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਸ਼ੇ ਵੱਸ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਮੁਕ ਹੋ ਕੇ ਅਕਸਰ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਆਸ ਨਸ਼ਈ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਨਸ਼ਈ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਾਢ ਦੀ ਕੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਉਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੜਾਕੂ ਅਕਸਰ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜਦੇ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗੇ ਦਾ ਕਤਲ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਜਿਹਾ ਕੁਕਰਮ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਕਸਰ ਸਵਾਰਥੀ, ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰ ਅਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਅਹਾਤੇ, ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਵੈਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਅਹਾਤੇ ਹੋਣੇ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਵਰਤਣ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਤੁਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਜਾਂ

ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਆਰਥਕ ਸੰਕਟ 'ਚ ਘਿਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰੇਕ ਸਰਕਾਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਪੈਕ ਉੱਪਰ ਉਸ ਦੇ ਔਗੁਣ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਮਝਦਾਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਉਜਾੜ ਰਹੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਮਨੋਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਉਣ 'ਚ ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਸਾਰਥਕ ਢੰਗ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਸਾਰਥਕ ਹਨ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਾਉਣੀ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਸੁਘੜ ਨੂੰ ਸੈਨਤ ਅਤੇ ਗਧੇ ਨੂੰ ਸੋਟਾ'।

ਅੱਜ ਜੋ ਮੁਲਕ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ 'ਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਹੈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਇਸ 'ਚ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰਿਆਇਤ ਜਾਂ ਢਿੱਲ ਨਾ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਸਤੂ-ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਾਰਥਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਲੋਕ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੜੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਨਵਾਂ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਲੋਕ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਕੇ, ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਘਰ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਰਦੇ ਪਕੜੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਸੋ ਅਲੱਗ। ਅਗਰ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਟਿਕਟ (ਚਾਰਜ ਜਾਂ ਦੋਸ਼) ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਪੈਦਲ ਜਾਂ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਧੌਕੇ ਅਲੱਗ ਖਾਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਅਗਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ ਨਾਲ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਜਾਂ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਥੈਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਗੰਦ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ ਤਾਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖ਼ੈਰ ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ

ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਬਹਾਦਰ ਕੌਮ ਹੈ ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਹੋਰ। ਸ਼ਰਾਬ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ:

ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਇਆ ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਇ॥

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ॥

ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ॥

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥

ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੪)

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਜਿਹੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੀ ਹੀ ਕੌਮ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫ਼ਤਹਿ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਫ਼ਤਹਿ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਝੂਠਾ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

ਪਰੰਤੂ ਮਨ ਬਹੁਤ ਚਲਾਕ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਥਕਾਨ ਉਤਾਰਨ ਦਾ, ਕਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੀਣ ਦਾ ਤੇ ਕਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ 'ਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਖੇ! ਇਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕ ਕੇ 'ਤੇਹਰਵਾਂ ਰਤਨ' ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਬਹਾਨੇਬਾਜ਼ ਮੁੰਡਾ ਜੰਮਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੀਂਦੇ ਆਮ ਹੀ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬੇਹੱਦ ਦੁਖਦਾਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਤਾਂ ਪਿਉ ਮਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਪੀਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਮਨ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾਏ ਪਰ ਸ਼ਰਾਬ ਨੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਕ ਨਸ਼ਾ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੀ ਨਾਸਮਝੀ ਜਾਂ ਕਮਅਕਲੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਅਸੂਲ ਕਦੀ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ।

ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਵਿਖਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਡਿੱਗਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ, ਨਿਰਮੋਹ ਹੁੰਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਤੇ ਨਿਵਾਣ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ-ਪੱਧਰ ਵੱਡੀ ਹੱਦ ਤਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹਨ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਸ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਐਸੇ ਨੀਚ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ

ਅੰਜਾਮ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਨ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਣ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਸਹਾਈ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅੱਜ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਭੈੜੇ ਅਸਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ।

ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਕਲਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਮਨ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਰਥਕ ਲੇਖ ਮਨ ਨੂੰ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ■

ਫ਼ਾਰਮ IV ਰੂਲ ੮

੧. ਛਪਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ	ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
੨. ਛਪਣ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ੫ ਤਾਰੀਖ਼
੩. ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ	ਸ. ਹਰਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ
ਕੌਮੀਅਤ	ਭਾਰਤੀ
ਪਤਾ	ਸਕੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
੪. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦਾ ਨਾਂ	ਸ. ਹਰਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ
ਕੌਮੀਅਤ	ਭਾਰਤੀ
ਪਤਾ	ਸਕੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
੫. ਸੰਪਾਦਕ	ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਕੌਮੀਅਤ	ਭਾਰਤੀ
ਪਤਾ	ਸੰਪਾਦਕ, 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼'
	ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
੬. ਮਾਲਕ	ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਮੈਂ ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਹੀ ਹੈ।

ਸਹੀ/- ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਸੰਪਾਦਕ, 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼'

ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਦੇਖਭਾਲ

—ਡਾ. ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ*

ਸੁੰਦਰ ਕੇਸ ਕੇਵਲ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੜਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਸਫੈਦ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ?

ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਝੜਨਾ ਅਤੇ ਉੱਗਣਾ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦਿਨ ਵਿਚ ੪੦-੫੦ ਵਾਲ ਝੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇਕਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਲ ਡਿੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਹੋਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ— ਪੈੜ੍ਹਕ, ਹਾਰਮੋਨਜ਼ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ, ਖੁਸ਼ਕੀ, ਸੰਕ੍ਰਮਣ, ਸਿਰ ਵਿਚ ਗੰਦਗੀ, ਕੁਪੋਸ਼ਣ, ਚਿੰਤਾ, ਤਣਾਓ, ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ, ਕੋਈ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਨਾ ਹੋਣਾ।

ਐਕਯੂਪੈਸ਼ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਨਹੁੰਆਂ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਠਾਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇ ਨਹੁੰਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰਗੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਦਿਨ ਵਿਚ ੨-੩ ਵਾਰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਲਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਚੁੰਬਕੀ ਬੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਵਾਹੁਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਾਅਦ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਮਿਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਅੰਗੂਠਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੱਸੇ ਗਰਦਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਸਿਰ ਨੂੰ ਖੂਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੋਗ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਭਰਪੂਰ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦਾਲਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲਸਣ ਦੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ, ਹਰੀਆਂ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਗਾਜਰ, ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਭਰਪੂਰ ਫਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ

* ਐਮ. ਡੀ. (ਏ.ਐਮ.) ਗੋਲਡ ਮੈਡਲਿਸਟ, ਨਵਕਿਰਨ ਚੁੰਬਕੀ ਹਸਪਤਾਲ, ਖੰਨਾ।

ਚਾਹੀਦੀ।

- ਜੇਕਰ ਕੇਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਲ ਜਾਂ ਚਿਕਨਾਈ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ੨-੩ ਵਾਰੀ ਧੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
- ਖੁਸ਼ਕ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਧੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਸਾਧਾਰਨ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਧੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਅਤੇ ਹਲਕੀ ਧੁੱਪ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਿੰਬੂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਬੂੰਦਾਂ ਪਾ ਕੇ ਆਂਵਲੇ ਦੇ ਚੂਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਜਾਂ ਨਿੰਮ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿਰ ਧੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਚੌੜੇ ਦੰਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਘੇ ਨਾਲ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹੋ।
- ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਬੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਕੰਘੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ।
- ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘੁੱਟ ਕੇ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹੋ।
- ਦਿਮਾਗੀ ਪ੍ਰੈਸ਼ਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਤਣਾਓ ਤੋਂ ਬਚੋ।

ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ੧੫-੨੦ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨਤੀਜੇ ਮਿਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਝੜਨਾ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਵੇਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚਾਲੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਕਰੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕੀ ਘਟਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਕੇਸ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮੁਲਾਇਮ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ■

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ

'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵੇਚਿਆ ਜਾਵੇ !

ਕੁਝ ਸੱਜਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਖਰੀਦ ਕੇ, ਕਈ ਰੇਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸੌਦਾ ਪਾ ਕੇ ਵੇਚਦੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਇਕ ਸਾਂਭਣਯੋਗ, ਕੀਮਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿਤ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੀਮਤੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਵੇਚਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਜਿਲਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ !

ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਰੋਲ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ

-ਬੀਬਾ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ*

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵਿ ਕਮਾਈਐ॥

ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ॥

(ਪੰਨਾ ੨੬)

ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾਵਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਥਿਆਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਜਥੇ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਦਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ।

ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਨਾਮ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਲੱਗਭਗ ੫੦ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਥਾ ਕਰੀਬ ਸੰਨ ੧੯੫੭ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ ਨੂੰ ਮੁੰਬਈ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਭਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾਦਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਜਥੇ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾਦਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਥਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾਦਰ ਵਿਖੇ, ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਫ਼ਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ੩੫ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦਾਦਰ ਵਿਖੇ, ਇਸ ਜਥੇ ਦੇ ਉੱਦਮ-ਉਪਰਾਲੇ ਸਦਕਾ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜਾ ਬੜੇ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਢਾਡੀਆਂ, ਕਵੀਸ਼ਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਨ ੧੯੬੭ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸ਼ਸਤਰ ਜੋ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ

* ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਥੇ ਨੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਮਰਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਨਿਭਾਇਆ।

ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋੜਨ ਲਈ ਜਥੇ ਵੱਲੋਂ ੨੨ ਜੁਲਾਈ, ੨੦੦੭ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ੫੦ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਬਤ-ਸੂਰਤ, ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ (ਜੋ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ੭੫% ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੰਬਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਏ) ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਬਤ-ਸੂਰਤ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ੧,੨੨,੦੦੦ ਰੁਪਏ ਸੇਵਕ ਜਥਾ, ਦਾਦਰ ਵੱਲੋਂ ਵਜ਼ੀਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਥਾ ਜਿੱਥੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਿਛਲੇ ੩੫ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਬੱਧ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦਰਬਾਰ ਖਾਲਸਾ (ਦੁਸਹਿਰੇ) ਤੇ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ 'ਤੇ ੮ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਹਿਤ ਸੰਨ ੧੯੭੩ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਾਨਫਰੰਸ, ਜੋ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵੱਲੋਂ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਈ ਗਈ, ਜਥੇ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਣਿਆ-ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਨਾਂ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਅਕਤੂਬਰ ਸੰਨ ੨੦੦੮ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਗੁਰਤਾਗੰਦੀ ਦਿਹਾੜਾ ਜੋ ਪੂਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਵੀ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ ਉੱਘੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ੧੫੦ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ 'ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕੋ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਵਾਚਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੇਵਕ ਜਥਾ ਦਾਦਰ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇਕ ਚੰਗੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਇਹ ਜਥਾ ਸੱਚਮੁਚ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਆਪਣੀ ਰਵਾਨੀ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ 'ਚ ਆਪਣੀ ਚਾਲੇ ਚੱਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ-

ਜੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰ ਪਏ ਹੋ ਵੀਰਿਓ, ਤਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੇ ਔਕੜਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੋ।

ਜੇ ਰੁਕੇ ਤਾਂ ਨਕਸ਼ ਬਣ ਕੇ ਰੁਕੋ, ਜੇ ਤੁਰੋ ਤਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤੁਰੋ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

-ਡਾ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ*

ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅੱਜ ਰੌਣਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਨੇ, ਪੈਦਾ ਨੂਰ ਦੇ ਘਰ ਹੈ ਨੂਰ ਹੋਇਆ।
ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਪੂਰਾ, ਆਪ ਜੱਗ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੋਇਆ।
ਲੜ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ, ਗੁਜਰੀ ਕੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਕੋਹਿਨੂਰ ਹੋਇਆ।
ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਰੱਬ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਪ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਇਆ।
ਭੀਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੁੱਜੇ ਜਦ ਦੋ ਰੱਖੇ, ਛੋਹ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਸੀ।
ਤੀਸਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਜਾਉਣ ਦੇ ਲਈ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।
ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜੁਲਮ ਦੇ ਝੱਖੜਾਂ ਨੂੰ, ਕਤਲਗਾਹ ਵੱਲ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਸੀ।
ਦੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ, ਵਗਦੇ ਵਹਿਣਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੱਲ੍ਹਿਆ ਸੀ।
ਸੀਸ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਜੈਤਾ, ਦਿੱਲੀਉਂ ਪੁਰੀ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਚੱਲਿਆ ਸੀ।
ਪਾਵਨ ਸੀਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਲ੍ਹ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਝੱਲਿਆ ਸੀ।
ਭਾਈ ਜੈਤੇ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਸੀ ਨਾਲ ਸੀਨੇ, ਮੱਥਾ ਚੁੰਮ ਕੇ, ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰਿਆ ਸੀ।
ਉਸ 'ਰੰਘਰੇਟੇ' ਨੂੰ ਬੇਟਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।
ਗੁਰਾਂ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਦੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛਕ ਕੇ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗੁਰੂ-ਦੁਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਸਿਰਾਂ ਵੱਟੇ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਡਿੱਗਿਆਂ, ਢੱਠਿਆਂ, ਬੇਸਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਜਜ਼ਬੇ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਜਾਗੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ, ਪਾਇਆ ਹੱਥ ਜਦ ਖੰਡੇ ਦੁਧਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਮਸਤੀ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਮਸਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ, ਇਕ ਸਿੰਘ ਬਚਿੱਤਰ ਖਲੁਾਰਿਆ ਸੀ।
ਬਾਜ ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਤੁੜਾਨ ਵਾਲੇ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।
ਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਸਿੰਘਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ, ਕਹਿਰ ਭਾਈ ਘਨੱਈਆ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਏ।
ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟਦੇ ਹਾਂ, ਪਾਣੀ ਪਾ ਪਾ ਫੇਰ ਜਿਵਾ ਰਿਹਾ ਏ।
ਸੱਦ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਘਨੱਈਏ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂ, ਇਹ ਸਿੱਖ ਕੀ ਠੀਕ ਫੁਰਮਾ ਰਿਹਾ ਏ?
ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ 'ਚ, ਰੂਪ ਆਪ ਦਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਰਿਹਾ ਏ।
ਡੱਬੀ ਮੱਲ੍ਹਮ ਦੀ ਹੱਥ ਫੜਾ ਕੇ ਤੇ, ਸਾਂਝਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਿਆ ਸੀ।

* ਕੋਠੀ ਨੰ: ੨੭੭, ਸਾਹਮਣੇ ਪਾਰਕ, ਮਾਡਲ ਗਰਾਮ, ਲੁਧਿਆਣਾ-੧੪੧੦੦੨

ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।
 ਲਾੜੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਰਨੁ ਲਈ ਗੜੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਕਈ ਸਰਦਾਰ ਤੋਰੇ।
 ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਇਕ ਲੜਾਉਣ ਖਾਤਰ, ਵਾਰੀ ਨਾਲ ਅਜੀਤ ਜੁਝਾਰ ਤੋਰੇ।
 ਦਾਦੀ ਗੁਜਰੀ ਨੇ ਥਾਪੜੇ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਤੇ, ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰ ਤੋਰੇ।
 ਨੀਂਹ ਜੁਲਮ ਦੀ ਖੋਖਲੀ ਕਰਨ ਖਾਤਰ, ਨੰਨ੍ਹੇ ਲਾਲ ਦੇ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੋਰੇ।
 ਟੋਟੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਨ ਹੋਏ ਟੋਟੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਇਆ ਸੀ।
 ਪੁੱਤਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਤਾਈਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।
 ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਜੀ ਦਾ, ਤਾੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਦਾਤਾਰ ਤੱਕੋ!
 ਨਾ ਬਾਜ ਨਾ ਤਾਜ ਨਾ ਲਾਉ ਲਸ਼ਕਰ, ਪੈਦਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸ਼ਾਹਸਵਾਰ ਤੱਕੋ!
 ਸੇਜ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਤਕੀਆ ਟਿੰਡ ਦਾ ਏ, ਗਗਨ ਰੂਪੀ ਰਜਾਈ ਵਿਚਕਾਰ ਤੱਕੋ!
 ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ, ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾਤਾਰ ਤੱਕੋ!
 'ਕੱਲੇ ਰਹੇ ਸਨ ਰੋਹੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗੂੰ, ਫਿਰ ਵੀ ਹੌਂਸਲਾ ਓਸ ਨਾ ਹਾਰਿਆ ਸੀ।
 ਹਾਲ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।
 ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਓਸ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਓਸ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ।
 ਆਪਣੇ ਜੋਗੇ ਨੂੰ ਆਪ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਰ, ਬੂਹੇ ਵੇਸਵਾ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਗਏ ਸੀ।
 ਜਦ ਬੇਦਾਵੀਏ ਜੂਝ ਕੇ ਜੰਗ ਅੰਦਰ, ਸਾਰੇ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਲਈ ਸੌਂ ਗਏ ਸੀ।
 ਉਦੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੈਣਾਂ 'ਚੋਂ ਕੇਰ ਹੰਝੂ, ਬੇਦਾਵੀਆਂ ਦੇ ਧੋਣੇ ਧੋ ਗਏ ਸੀ।
 ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੱਟ 'ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਤਪਦੇ ਹੋਏ ਸੀਨੇ ਨੂੰ ਠਾਰਿਆ ਸੀ।
 ਮੁੱਖੋਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਥੋਡਾ ਧਰਮ ਇੱਕੋ ਥੋਡੀ ਜਾਤ ਇੱਕੋ।
 ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਤੁਸੀਂ ਬਲਵਾਨ ਯੋਧੇ, ਥੋਡਾ ਪਿਤਾ ਇੱਕੋ ਥੋਡੀ ਮਾਤ ਇੱਕੋ।
 ਹੁੰਦਾ ਵੇਖੋ ਜਦ ਜੁਲਮ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ, ਜ਼ਾਲਮ ਲਈ ਫਿਰ ਬਣੇ ਅਫਾਤ ਇੱਕੋ।
 ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਏ ਖਾਲਸੇ ਨੇ, ਸਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇੱਕੋ।
 ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ।
 ਗੱਦੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦੇਣ ਖਾਤਰ, ਪਟਨੇ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰ ਅੱਜ ਧਾਰਿਆ ਸੀ।

ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲ

-ਮਾਸਟਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ*

ਜਿਹੜਾ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪੀਵੇ, ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ।
ਕੰਘਾ ਕੜਾ ਕਿਰਪਾਨ ਕਛਹਿਰਾ, ਕੇਸ ਤੇ ਸੂਰਤ ਪੂਰੀ।

ਜਾਤ, ਵਰਨ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਖਤਮ ਸਭ, ਇੱਕੋ ਭਾਂਡੇ ਚੂਰੀ।
'ਸੇਵਾ' ਸੀਸ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਿਵਾਉਣੇ, ਬਿਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਹਜ਼ੂਰੀ।

ਖਾਲਸਾ ਉਹ ਜੋ ਧਨੀ ਬਚਨ ਦਾ, ਵੀਰਤਾ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ।
ਨਾ ਭੈ ਮੰਨਦਾ ਨਾ ਭੈ ਦੇਂਦਾ, ਦੁਖੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਰਦਾ।

ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ, ਰਸਮਾਂ ਛੱਡ ਕੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਕਰਦਾ।
'ਸੇਵਾ' ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆਂ ਬਿਨ, ਕਾਰਜ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰਦਾ।

ਸਿੰਘ ਤਵੀਤ ਨਾ ਧਾਗੇ ਪਾਵੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਦਾ ਧਿਆਵੇ।
ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਵਿਚ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੱਖੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾਵੇ।

ਜਪੁ ਜੀ ਸੁਬਾ, ਰਹਿਰਾਸ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਸਾਹ ਸਾਹ ਪ੍ਰਭੂ ਧਿਆਵੇ।
'ਸੇਵਾ' ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰ ਮੰਨੇ, ਮੜੀ ਨਾ ਪੂਜਣ ਜਾਵੇ।

ਸਿੰਘ ਲਾਹ ਜੰਵੂ, ਤਿਆਗ ਤੰਮਾਕੂ, ਕੁਫਰ ਕੂੜ ਨਾ ਤੋਲੇ।
ਚੁਗਲੀ, ਨਿੰਦਿਆ, ਦੁਰਾਚਾਰ ਛੱਡ, ਝੂਠ ਕਦੀ ਨਾ ਬੋਲੇ।

ਜੂਆ, ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਭੰਗ, ਹਲਾਲੀ, ਇਹ ਨਾ ਗੰਦ ਫਰੋਲੇ।
'ਸੇਵਾ' ਛੱਡ ਫਜ਼ੂਲ ਸਵਾਦਾਂ, ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਟੋਲੇ।

* ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ: ਸੋਹੀਆਂ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ...

—ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ*

ਦਿਸ਼ਾ ਦੱਸੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਜਿੱਦਾਂ ਧਰੂ ਤਾਰਾ,
ਜੁੱਗਾਂ-ਜੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਥਿਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ।
ਰਾਹਗੀਰ ਕੋਈ ਭਟਕਿਆ, ਜੇ ਰਸਤਾ ਲੋੜੇ,
ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਤੀ ਮਜ਼੍ਹਬ ਨੂੰ, ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਤੋਰੇ।
ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਿਸਤਾਰਾ,
ਹਟੇ ਅੰਧੇਰਾ ਪੰਥ 'ਚੋਂ, ਹੋਵੇ ਉਜਿਆਰਾ।
ਜੋਤ-ਇਲਾਹੀ ਨੂਰ ਦੀ, ਚਾਨਣ ਪਸਾਰਾ,
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹਮਾਰਾ।

ਸੂਰਜ ਸੌਰ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਕਹਾਵੇ,
ਤਪਸ਼ ਜਿਸ ਦੀ ਧਰਤ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਧੜਕਾਵੇ,
ਨਿੱਘ ਏਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ, ਜਿਊਣ ਸਿਖਾਵੇ।
ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖ-ਪਾਤ ਤੋਂ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਭੰਡਾਰਾ,
ਜੁਗੋ-ਜੁੱਗ ਅਟੱਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ,
ਇੱਕੋ ਪੱਲੜੇ ਤੋਲਦਾ ਦਾਤਾਂ ਦਾਤਾਰਾ।
'ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ' ਪੜ੍ਹ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰਾ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹਮਾਰਾ।

ਜਿੱਦਾਂ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ, ਹਰ ਹਿਰਦਾ ਠਾਰੇ,
ਦੇਵੇ ਰਾਤੀਂ ਲੋਰੀਆਂ, ਖੁਦ ਭਰੇ ਹੁੰਗਾਰੇ।
ਸੀਤਲਤਾ ਦੇ ਕੁੰਭ 'ਚੋਂ, ਜਦ ਚਾਨਣ ਝਰਦਾ,
ਦੂਰ ਦੁਇ ਦੁਰੈਤ ਤੋਂ, ਸਭ ਅਾਂਗਨ ਭਰਦਾ।
ਚਸਮਾ-ਏ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ, ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੋਈ ਵੇਖੇ,
ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਮਨੁੱਖ ਦੀ, ਸਭ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸੇ।
ਆਇਆ ਪੂਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ, ਸ਼ਬਦ ਸਚਿਆਰਾ,
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹਮਾਰਾ।

*ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ: ਮਾਨੂੰਪੁਰ, ਤਹਿ. ਸਮਰਾਲਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ)।

ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚਾਰੀ ਏ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦੀ...

—ਗਿਆਨੀ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ‘ਜਾਚਕ’*

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਈਮਾਨ ਦੀ ਏ।
ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਨੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਏ।

ਵਿੱਦਿਆ ਸਾਰਿਆਂ ਤਾਈਂ ਦਿਖਾਏ ਰਸਤਾ, ਏਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਚੰਨਾ!
ਜੇਕਰ ਇਲਮ ਨੂੰ ਤੂੰ ਰੁਸਵਾਰ ਕਰਦੈਂ, ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਕਦੇ ਨਾ ਬਣੇ ਚੰਨਾ!
ਅੱਜ ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਅਰਸ਼ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਈ, ਵਿਗਿਆਨ ਤਾਈਂ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਚੰਨਾ!
ਜੱਜ ਬਣ ਕੇ ਤੂੰ ਕਰ ਇਨਸਾਫ਼ ਸਕਦੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਘਬਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਚੰਨਾ!

ਵਿੱਦਿਆ ਵਿਚਾਰੀਏ ਸਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦੀ, ਇਥੇ ਲੋੜ ਸਾਨੂੰ ਦਇਆਵਾਨ ਦੀ ਏ।
ਜੱਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਜਾਨ ਪਏ ਦੱਸਦੇ ਨੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਏ।

ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਪੁੱਛੇ, ਉਹ ਬੜੇ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਬੋਲ ਕਹਿੰਦਾ।
ਜਿਹੜਾ ਇੱਲ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾ ਜਾਣੇ ਕੋਕੋ, ਉਹ ਬੰਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਗਰੂਰ ਰਹਿੰਦਾ।
ਅੱਜ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕਲਾਬਾਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਰੂਫ਼ ਰਹਿੰਦਾ।
ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਾਹਲ ਗਵਾਰ ਦੀ ਪੁੱਛ ਕੋਈ ਨਾ, ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ ਕਹਿੰਦਾ।

ਵਿੱਦਿਆ ਝਗੜੇ ਲੜਾਈਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ ਤਾਰਕ, ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਦੀ ਏ।
ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਏ।

ਬਣ ਡਾਕਟਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆ ਤੂੰ ਅੱਗੋਂ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦੈਂ।
ਅਕਲ ਇਲਮ ਦੀ ਸਿੱਖ ਤਾਲੀਮ ਪੂਰੀ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾ ਸਕਦੈਂ।
ਡੈਮ ਬਣਾ ਕੇ ਕਈ ਤੂੰ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ, ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾ ਸਕਦੈਂ।
ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਬ ਸਫਾ ਬਖਸ਼ੀ, ਰੋਗੀ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾ ਸਕਦੈਂ।

ਨੀਚਹੁ ਉਚ ਵੀ ਕਰੇ ਉਹ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ, ਇਹ ਤਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਵੀ ਓਸ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਏ।
ਇਲਮ ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਖਣ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਏ।

ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੈ ਰਾਤ ਆਉਂਦੀ, ਰਾਤ ਗਈ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ।
ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰੇ ਸਿਜਦਾ, ਅਨਪੜ੍ਹ ਕਰ ਗਲਤੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਵੇ।
ਤੂੰ ਵੀ ਕਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਲੈ ਉੱਚ ਵਿੱਦਿਆ, ਬੇੜੀ ਤੇਰੀ ਭਵ ਸਾਗਰੋਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇ।
ਦੁਨੀਆਂ ਤਾਈਂ ਤੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਦਾਤ ਵੰਡ ਜਾ, ਤੇਰਾ ਦੋਹੀਂ ਜਹਾਨੀਂ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਵੇ।

ਸੱਚੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਚੱਲਦਾ ਏ, ਫਾਇਦਾ ਆਪਣਾ ਸੋਭਾ ਜਹਾਨ ਦੀ ਏ।
'ਜਾਚਕ' ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕੁੱਲ ਲੋਕਾਈ ਆਖੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਏ।

* ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕ: ਇੱਬਣ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ

-ਇੰਜ. ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂਰ*

ਇਹ ਹੈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹਰ ਆਦਮੀ ਦਾ, ਸਾਫ ਦੱਸਦੀ ਧਾਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਹੈ।
ਭੋਜਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੁਢਲੀ ਲੋੜ ਵਿੱਦਿਆ, ਹਰ ਬੱਚੇ ਤੇ ਬੁੱਢੇ ਜਵਾਨ ਦੀ ਹੈ।
ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਹੇ ਬੰਦਾ, ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੈ।
ਧਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ ਧਨਵਾਨ ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਿੱਦਿਆ ਪੂੰਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਵਿੱਦਿਆ ਨਾਲ ਹਰ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਨ ਬਣਦੈ, ਇਹੋ ਸੋਚ ਹਰ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਨ ਦੀ ਹੈ।
ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਨ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਮਾੜੀ ਚੰਗੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨੂੰ, ਹਰਦਮ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਤੱਕਦੀਆਂ ਇਹ ਅੱਖਾਂ।
ਰੋਜ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ-ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ, ਵੇਖ-ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੀਆਂ ਇਹ ਅੱਖਾਂ।
ਲੱਚਰਪੁਣੇ ਨੂੰ ਵੇਹਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ, ਓਦੋਂ ਜ਼ਰਾ ਨਹੀਂ ਝਕਦੀਆਂ ਇਹ ਅੱਖਾਂ।
ਐਪਰ ਜਿਨ੍ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ਇਹ ਅੱਖਾਂ।

ਜਿਸ ਅੱਖ ਦੀ ਜੋਤ ਹਰ ਜੋਤ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਕ ਰੱਬ ਦੀ ਜੋਤ ਪਹਿਚਾਨਦੀ ਹੈ।
ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਦਿਖਾਏ ਜਿਹੜੀ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ, ਸਾਡੀ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ।
ਰੰਗ-ਢੰਗ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਬਦਲ ਦੇਂਦੀ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਘੋਲਦੀ ਹੈ।
ਇਹੋ, ਵਿੱਦਿਆ ਕਲਮ 'ਚੋਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ, ਨਵੇਂ ਪੰਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਫੋਲਦੀ ਹੈ।
ਇਹੋ ਵਿੱਦਿਆ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ, ਪਈ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖਾਂ 'ਚੋਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ।

ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹੇ ਪੈਦਾ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ, ਬੁੱਧੀ ਸੋਚਦੀ ਹਰ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਦੀ ਹੈ।
ਰੱਬ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਥਾਂ ਹੈ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ, ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਨਾ?
ਇਹਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਧੇਰਾ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ, ਇਹ ਵੀ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲੀਕ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਨਾ?
ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਓ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਗੱਲ ਬੜੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਨਾ?
ਵਿੱਦਿਆ ਗਿਆਨ ਦੇ, ਗਿਆਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ ਨਾ?

* ੩/੬੧, ਗਾਰਡਨ ਕਲੋਨੀ, ਜਲੰਧਰ। ਮੋ: ੯੮੧੫੦-੨੩੯੭੦

ਜਿਹੜਾ ਇਹਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਵੇ ਓਸੇ ਦੀ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਅੰਨੇ ਵੀ ਵੇਖ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਉਹ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਪਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਨੇ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਕੰਪਿਊਟਰ, ਮੋਬਾਇਲ ਵੇਖੋ, ਵਿੱਦਿਆ ਦੀਆਂ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਚੰਨਾਂ-ਤਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਈਆਂ ਵਿਚ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਤਾਰੀਆਂ ਨੇ। ਸੁਨੀਤਾ ਭੈਣ ਨੇ ਦੋ ਸੌ ਅਜੀਬ ਰਾਤਾਂ, ਵਿਚ ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਉਤਰ ਗੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ।

ਦੁਨੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੀ ਏ, ਜਿੰਨੀ ਹੋਈ ਤਰੱਕੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਹੈ। ਉੱਚੀ ਵਿੱਦਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸਿਰ ਉੱਚਾ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਅਨਪੜ੍ਹ ਬੰਦੇ ਦਾ ਜੀਣਾ ਵੀ ਕੀ ਜੀਣਾ, ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ! ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਉਹ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸਦਾ ਹੈ, ਕਿਸਮਤ ਆਪਣੀ ਆਪ ਨਹੀਂ ਘੜ ਸਕਦਾ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹੇਗਾ ਕੀ, ਜਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਉੜੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਿਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ, ਚਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹ ਸਕਦਾ।

ਗਿਆਨ ਰਹਿਣਾ, ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਦਾ ਰਹਿਣਾ, ਕੀਹ ਮਿਆਦ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਹੈ? ਏਸ ਸੱਚ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਵੀਰੋ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਅਕਸਰ ਆਦਮੀ ਜੀਵਨ 'ਚ ਪਛੜ ਜਾਂਦੈ, ਬਣਿਆ ਜੋ ਨਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਵੀ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ, ਗੂਠਾ ਛਾਪ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਦਰ ਤੋਂ ਪੈਂਦੀ ਨਹੀਂ ਖੈਰ ਉਸ ਨੂੰ, ਫਿਰਦਾ ਦਰ-ਦਰ ਦੀ ਖਾਕ ਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਹੁੰਦੀ ਓਸੇ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਪ੍ਰਤੀਤ ਜਿਹੜਾ, ਅੱਖਰ ਚਾਰ ਪੜ੍ਹਨੇ-ਲਿਖਣੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦੀ, ਸਹੁੰ ਖਾਂਦੀ ਜਿਉਂ ਧਰਮ ਈਮਾਨ ਦੀ ਹੈ। ਸਹੁੰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਕਹਿੰਨਾਂ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਇਨਕਲਾਬ ਆ ਜਾਏ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਜੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏ! ਭਾਰਤ ਬਣ ਜਾਏ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਮੁੜ ਕੇ, ਇਹਦਾ ਹਰ ਜ਼ਰਾ ਕੋਹੇਨੂਰ ਹੋ ਜਾਏ! ਜੇਕਰ ਬਾਲ-ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪੈ ਜਾਏ, ਹਰ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਏ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਨਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ, ਜੁਰਮ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬੀ ਕਾਫ਼ੂਰ ਹੋ ਜਾਏ।

ਹੈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਉਪਜ ਵੀਰੋ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿੱਦਿਆ ਬੇਟੀ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਵੇ ਅੰਜਨ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਮਿਟ ਜਾਏ ਮਰਦ ਤੇ ਔਰਤ ਦਾ ਫਰਕ ਜੇਕਰ, ਔਰਤ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਕਦੀ।
ਅੰਬਰ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਕਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤੜ ਸਕਦੀ।
ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਨੂੰਹ ਹਰਗਿਜ਼, ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਸਟੋਵ 'ਤੇ ਸੜ ਸਕਦੀ।
ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ, ਕਦੇ ਦਾਜ ਦੀ ਬਲੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੀ।

ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਨੇ, ਜੋ ਸੱਚਾਈ ਇਸ ਠੋਸ ਬਿਆਨ ਦੀ ਹੈ।
ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ, ਕੀਤੀ ਛਵੀ ਮਲੀਨ ਹੈ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ।
ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਵੀ ਜੋ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਤੌਹੀਨ ਹੈ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ।
ਖੱਟਿਆ ਨਾਮਣਾ ਜਾਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਜਾਂ ਮਿਸਾਲ 'ਮਸਕੀਨ' ਹੈ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ।
ਮਹਿਲ ਉੱਸਰੇ ਦਿੱਸਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ।

ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਰਦੀ ਮੰਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੀ ਹੈ।
ਸੱਚੇ-ਸੱਚ ਸਿਆਣਿਆਂ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉੱਚਾ ਮਿਆਰ ਕਰਨੈਂ, ਕਰੀਏ ਵਿੱਦਿਆ ਵਾਲਾ ਮਿਆਰ ਉੱਚਾ।
ਉੱਚਾ ਚੁੱਕੀਏ ਸੋਚ-ਉਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ, ਰੱਖੀਏ ਆਪਣਾ ਅਸੀਂ ਕਿਰਦਾਰ ਉੱਚਾ।
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ, ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਬੜਾ ਵਿਚਾਰ ਉੱਚਾ।
ਉੱਚਾ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੈ ਸੱਚ ਐਪਰ, ਉੱਚਾ ਸੱਚ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਆਚਾਰ ਉੱਚਾ।

ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਿਓ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਤੱਕ ਲਓ, ਅੱਖ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੀ ਹੈ।
ਅੱਜ ਏਸ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਸੂਝਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਿੱਦਿਆ ਪਾਸਾਰ ਖਾਤਰ, ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਕੂਲ ਥਾਂ ਥਾਂ।
ਅਠਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ, ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਅਸੂਲ ਥਾਂ ਥਾਂ।
ਵਕਤ ਕੌਮ ਉਸਾਰੀ ਹਿਤ ਸਫਲ ਕੀਤਾ, ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਗਵਾਇਆ ਫਜ਼ੂਲ ਥਾਂ ਥਾਂ।
ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਸੁੱਚੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇਣ ਖਾਤਰ, ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਕਾਲਜ ਸਕੂਲ ਥਾਂ ਥਾਂ।

ਇਹੋ ਸੋਚ ਜੋ ਸਾਰੇ ਅਪਣਾ ਲਈਏ, ਗੱਲ ਜੱਗ ਦੇ ਭਲੇ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਹੈ।
'ਨੂਰ' ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ, ਫੈਲੇ ਹਰ ਪਾਸੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਤੀਸਰੀ ਅੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਰੀਵਿਊ

ਪੁਸਤਕ : ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ ਜਾਚ

ਸਫੇ : ੬੪

ਪਬਲਿਸ਼ਰ : ਸਿੱਖ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਲੇਖਕ : ਡਾ. ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਕੀਮਤ : ੧੦੦/-

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਸਮਾਰੋਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਤੂਬਰ ੨੦੦੮ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਵਿੱਢੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਬਲਕਾਰੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਜਬਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ੁਰਅੱਤ ਕੀਤੀ। ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਜਾਂ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਫਲਸਰੂਪ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਸ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ, ਸਰੂਪ, ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਿਲੱਖਣ ਜੀਉਣ ਢੰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸ਼ਕਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨਾ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਉਜਾਗਰ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਅਤੇ

ਨਿੱਯਮਬੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹੀ ਸਾਹਿਤ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਧਰਮ-ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਡਾ. ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ 'ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ ਜਾਚ' ਨਾਮਕ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਾਰਜ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਕਾਰ, ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਪਿਰਟ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ੫੫ ਇੰਦਰਾਜ਼ ਇਸ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅੰਗ ਹਨ। ੬੪ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਛੋਟੀ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੁਸਤਕ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਛਪਾਈ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਉਸ ਪਾਠਕ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇੱਕੋ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਪੱਖੋਂ ਲੇਖਕ ਵਧਾਈ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ।

ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ,

ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਮੋ: ੯੮੫੫੮-੯੫੫੫੮

ਪੁਸਤਕ ਰੀਵਿਊ

ਪੁਸਤਕ : ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ...

ਸਫੇ : ੧੯੮

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਸਥਾ (ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ) ਤਰਨਤਾਰਨ

ਲੇਖਕ : ਗਿਆਨੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਗੰਡੀਵਿੰਡ **ਕੀਮਤ :** ਸਜਿਲਦ ੨੦੦ ਰੁਪਏ

ਗਿਆਨੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਗੰਡੀਵਿੰਡ ਡੇਢ ਕੁ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਕਥਾ-ਵਿਖਿਆਨ ਅਤੇ ਲੇਖਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰਪਣ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਸਹਿਤ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ‘ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ...’ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਐਨ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਾਜੇ-ਨਿਵਾਜੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸਦ-ਸਲਾਮਤੀ, ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਸੁੱਚੀ ਉਮੰਗ ਹਿਰਦੇ ‘ਚ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਤਤਕਾਲੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉੱਪਰ ਕਾਫੀ ਭਰਪੂਰ ਚਿੰਤਨ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ‘ਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

‘ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ...’ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੨੫ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ‘ਚ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਦਿਆਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਫਲ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਲਿਖਣ-ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸ਼ੈਲੀ ‘ਚ ਨਿਖਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ‘ਚ ਪੁਖਤਗੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸੰਚਾਰਤ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨੀ ਸ਼ੈਲੀ ‘ਚ ਉਸਾਰੂ ਰੂਪ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ‘ਚ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਿੱਥੇ ਸਰਲਤਾ, ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਉਹ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਹੁੰਚ-ਵਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੀ ਅਲਹਿਦਗੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਉਦੇਸ਼ਮੁਖੀ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਲੇਖਕ ਦਾ ਅਕਸ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਸਿੱਖ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਥੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਬੇਬਾਕੀ ਤੇ ਨਿਰਭੈਤਾ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੌਚਾਪਾਚੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਸੂਰਮੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉੱਪਰ ਖਰੇ ਉਤਰ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਸ. ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਪਾਦਕ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕਿਤ ਹਨ, “ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਜੁੜਦਿਆਂ ਗਿਆਨੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਲਮ 'ਚ ਗੁਰਮਤਿ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨਾਲ ਅਡੋਲ ਰੂਪ 'ਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਸੰਚਾਰਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਮੂਲ ਖਾਸਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੂੜ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰਗੁਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ।” ਪੰਥਕ ਸਫ਼ਾਂ 'ਚ ਮੌਜੂਦ ਤਤਕਾਲੀ ਕਮੀਆਂ-ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਰਸਾਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸੰਭਾਵੀ ਰੂਪ 'ਚ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਵੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਥ-ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਬਾਣ ਮਾਰ ਕੇ ਪਛਾੜਨ ਦਾ ਲੇਖਕ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹੈ। ‘ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸ਼ਰੂਆਮ ਘਾਣ’, ‘ਕਬਰਾਂ ਮਜ਼ਾਰਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖ’ ‘ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਤੋਂ ਭਟਕੇ ਪਾਂਧੀ’, ‘ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਾਣ ਮਰਯਾਦਾ’, ‘ਰੱਖੜੀ ਕਿਉਂ’, ‘ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਸਿੱਖ’, ‘ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਵਰਤ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ’, ‘ਹੋਮ ਜਗ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ’ ਅਤੇ ‘ਮਾਦਾ ਭਰੂਣ-ਹੱਤਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ’ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਵੀਰਾਂ ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। ‘ਸਿੱਖ ਈਸਾਈ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ’, ‘ਨਿਤ ਝੂਠੇ ਝੂਠ ਬੋਲੇਨਿ’, ‘ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕੀ ਹੈ’ ਪੰਥ-ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਹਰਬਿਆਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਅਕਾਂਖਿਆ ਨਾਲ ਓਤ-ਪੋਤ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਨਿਰੋਏ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸਰੋਕਾਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹਨ, ਵਾਚਣ, ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਣ ਯੋਗ ਤੇ ਇਕ ਨਰੋਈ ਸੇਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਯੋਗ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇਣਗੇ।

-ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਮਾਣਾ

ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ

ਜਥੇ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ੨੩ ਨਵੰਬਰ-ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਚੋਣ ਦੌਰਾਨ ਸਥਾਨਕ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪਦ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ: ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੂਗਰ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪਦ ਵਜੋਂ ਨਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਸ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਹਾਰਨ ਮਾਜਰਾ ਨੇ ਅਤੇ ਤਾਈਦ ਮਜੀਦ ਸ. ਸਤਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਮੈਂਬਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਹਾਊਸ ਦੇ ਕੁੱਲ ੧੮੫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੪ ਮੈਂਬਰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ੧੮੧ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਹਾਊਸ ਵਿੱਚੋਂ ੧੬੫ ਮੈਂਬਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਹਾਊਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,

ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵੱਡੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ੧੬ ਨਵੰਬਰ- ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਰ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਦੀ ਘੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮਾਣ

ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੰਦਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਂਡਗ੍ਰੀਥੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਊਸ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ। ਸ. ਰਘੂਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਸ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੋਰ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਜੂਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ। ੧੧ ਮੈਂਬਰੀ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸ. ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਡੱਬਵਾਲਾ, ਸੰਤ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਧਨੌਲਾ, ਸ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਸ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਸ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਕਰਮੂਵਾਲਾ, ਸ. ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲਿਆਂਵਾਲੀ, ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ, ਬੀਬੀ ਭਜਨ ਕੌਰ ਡੋਗਰਾਂਵਾਲਾ, ਸ. ਨਿਰਮੈਲ ਸਿੰਘ ਜੋਲਾਂ ਕਲਾਂ, ਸ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪੰਜੋਲੀ ਅਤੇ ਸ. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਪੁਰਾ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ।

ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ-ਪ੍ਰਧਾਨ

ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਸਥਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ 'ਚ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਖੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਬ-ਆਫਿਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰਦਾਨੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਬ-ਆਫਿਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਪੂਰ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਦਾ ਖਰਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਜੈਕਟ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਮਾਰਕੰਡਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ੧੫੦ ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਖਰਚ ਆਉਣੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੋ ਉੱਚ-ਮਿਆਰੀ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ (ਤਿਲੋਕੇਵਾਲੀ) ਅਤੇ ਕੈਥਲ ਵਿਖੇ ਵੱਡੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਨੀਸਿੰਗ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਕਰਨਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਮੰਚੂਰੀ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਅਕੈਡਮੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨੌਜੁਆਨ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਕੋਰਸਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰਨਾਲ ਵਿਖੇ ਇਕ ਸਮਾਗਮ

ਦੌਰਾਨ ਸ. ਰਘੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਲਈ ਦੋ ਪਾਲਕੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੱਡੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮੰਗ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਆਰਡਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਸ. ਰਘੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨੇਤਾਵਾਂ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਐਕਟਿੰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਐਮ.ਪੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਵੇਲੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਅਤੇ ਹਰ ਔਖੀ ਘੜੀ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਸਬ-ਆਫਿਸ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਜੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਵਿਖੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਬ-ਆਫਿਸ 'ਚ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਤੋਂ ਮੈਂਬਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਇਮਪੁਰ, ਸ. ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭਾਨੋਖੇੜੀ, ਸ. ਹਰਦਮ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ), ਬੀਬੀ ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿਰਸਾ, ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਮੇਰਾ ਅਤੇ ਸ. ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਮੈਂਬਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਜਥੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਹਿਰਵਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹਰਿਆਣਾ, ਸ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਸੰਧ ਤੇ ਸ. ਬਲਕੌਰ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ

ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਤੇ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਸੰਗਤਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸਰਕਾਰ 'ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ' ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰੇ-ਪ੍ਰਧਾਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੨੭ ਨਵੰਬਰ-ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ 'ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ' ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਲਈ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ' ੧੯੦੯ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਿਆਹਾਂ ਦਾ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦਿਆਂ 'ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ੧੯੦੯' ਜੋ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕਦਰਦਾਨੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ 'ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ' ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ 'ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ' ਤਹਿਤ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਦੋ ਸਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੦੯ 'ਚ ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਨੰਦ ਮੈਰਿਜ ਐਕਟ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਰਜਿਟਰਡ ਕਰ ਸਕਣ।

ਜਥੇ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਡਾ: ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ

ਉੱਪ-ਕੁਲਪਤੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਗਤ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੫ ਦਸੰਬਰ-ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਜਦੂਤ ਡਾ: ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਉੱਪ-ਕੁਲਪਤੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਦਾ

ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ, ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਡਾ: ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਉੱਪ-ਕੁਲਪਤੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ

ਵਾਲਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਾ: ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੌਜਬੀਕ ਵਿਖੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਦੂਤ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਮਰਸ ਕਾਲਜ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵਰਗੇ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਉਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਬਾਣੀ ਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਇਕ ਸਫਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵਜੋਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਡਾ: ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਦੂਰ-ਅੰਦੇਸ਼ ਕਾਬਲੀਅਤ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਅਲੌਕਿਕ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੫ ਅਕਤੂਬਰ:-ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਤਖ਼ਤ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ, ਕਵੀ ਤੇ ਰਾਗ ਦਰਬਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਇਕੱਤਰਤਾ ਉਪਰੰਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ-ਭੂਮੀ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜਣਗੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਤਖ਼ਤ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ

ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਰਵਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸ੍ਰੀ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਵਿਖੇ ਢਾਡੀ ਦਰਬਾਰ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਰਾਗ ਦਰਬਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਮੁੰਬਈ ਵਿਖੇ ਖਾਲਸਈ ਖੇਡਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕੱਤਰਤਾ 'ਚ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਟ੍ਰੈਕਟ ਵੀ ਛਾਪੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੌਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਕੱਤਰਤਾ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਲਗਾਏ ਜਾਣੇ ਹਨ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਮਾਲਵਾ ਜੋਨ ਅੰਦਰ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਮੁਹਿੰਮ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ ੧੯-੧੦-੦੭ ਤੋਂ ਮਿਤੀ ੨੮-੧੦-੦੭ ਤਕ ਹਲਕਾ ਮਲੋਟ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ) ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਮੁਹਿੰਮ ਜਥੇ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ ਹੇਠ, ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਚਲਦੀ ਵਹੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਠਵਾਂ (ਮਾਲਵੇ ਖੇਤਰ ਦਾ) ਪੜਾਅ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ। ਪਿੰਡ ਭਲੇਰੀਆਂ ਵਿਖੇ ਮਿਤੀ ੨੮-੧੦-੨੦੦੭ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਟਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ੧੬੦੦ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਫ੍ਰੀ ਕਕਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ।

ਮਿਤੀ ੧੯ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਾਂਮ, ੨੦ ਉੜਾਂਗ, ੨੧ ਤਰਖਾਣ ਵਾਲਾ, ੨੨ ਸ਼ੇਰਗੜ੍ਹ, ੨੩ ਖੁੰਡੇ ਗੁਰੂ ਕੇ, ੨੪ ਲੱਕੜਵਾਲਾ, ੨੫ ਤੋਰੜ, ੨੬ ਛੋਟਾ ਰੱਤਾ ਖੇੜਾ ਅਤੇ ੨੭ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਤਾਮਕੋਟ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੰਗਚੜੀ ਨਿਗਰਾਨ ਹਲਕਾ ਮਲੋਟ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ੨੭-੧੦-੦੭ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਕੈਮਰਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੀ.ਡੀ. ਬਣਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਲਾਹਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਢੋਲਕੀ, ਚਿਮਟੇ ਅਤੇ ਖੜਤਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਗਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਮੁਹਿੰਮ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਘਰ-ਘਰ ਤਕ ਅੱਪੜ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਵਣ ਕਰਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੁਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਵੱਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਮੁਖਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਸੇਵਾਦਾਰ ਢੋਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਨਚਿੱਤ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਹਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਪੰਚ, ਸਰਪੰਚ, ਨਗਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖੀ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਹੁਰਾਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉਹ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲਣਗੇ, ਲੇਕਿਨ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਜੁਟਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ, ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਅਪਣਾ ਕੇ ਹਰ ਘਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜੋ ਨੌਜੁਆਨ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੀਆਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਫਿਰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

੧੪ ਦਸੰਬਰ ੨੦੦੬ ਤੋਂ ਇਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਮੁਹਿੰਮ ਹਲਕਾ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ੨੩੯੭੭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ੨੦੭੬੧ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਵੀ ਲਏ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਫ੍ਰੀ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਇਸ ਲਹਿਰ ਤਹਿਤ ੪੮੪ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਦਰੁਸਤ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਡੇਰਾਵਾਦ ਅਤੇ ਬਾਬਾਵਾਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ (ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਾਲਵੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਹੁਰਾਂ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਓਨੇ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਢਾਬੇ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੇ ਬਾਬਾਵਾਦ ਦੇ ਡੇਰੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਕਸਬਾ ਸਲਾਬਤਪੁਰਾ ਵਿਚ ਇਕ ਬੂਟੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਲੂਧਰ ਕੇ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੇ ਵਰਗੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਤਰਜ 'ਤੇ ਸੱਤ ਸਿਤਾਰੇ ਅਤੇ ਜਾਮੇ ਇੰਸਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇੰਸਾਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਜਾਮੇ ਇੰਸਾਂ ਪਿਲਾਇਆ। ਇਸ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਮੀ, ਕ੍ਰੋਧੀ, ਚਾਤੁਰੀ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਪਿੰਡ, ਹਰ ਨਗਰ, ਹਰ ਗਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕੂੜ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਢਾਡੀ ਜਥਿਆਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਹੁਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਧੂੰਆਂਧਾਰ ਲੈਕਚਰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲੈ ਆਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਧੜਾਧੜ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸ਼ੋਕੀਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਹਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਿੱਠੜੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਚੰਚਲਦੀਪ ਕੌਰ ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਹੈੱਡ ਪ੍ਰਚਾਰਕ,

ਭਾਈ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਿਸ਼ਨਰੀ, ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੁਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਵੱਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੁੰਗਵਾਲੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਗਾਊਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਿੱਠੜੀ ਵੀ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਅਗਾਊਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਵੱਲੋਂ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੰਗਚੜੀ ਨਿਗਰਾਨ ਹਲਕਾ ਮਲੋਟ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਹਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਤਿਤਪੁਣਾ ਜਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ, ਗੁਰੂ-ਡੰਮ੍ਹ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਡੇਰਾਵਾਦ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਗਏ। ਲੋੜ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਦੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਵਿਚ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ-ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ, ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹਰ ਲੈਕਚਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਾ ਦੱਸ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਕਸੂਰ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰ ਪੜ੍ਹਾਅ ਦੌਰਾਨ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਮੁਹਿੰਮ ਆਪਣੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਸਰਕਲ ਵੇਰਕਾ, ਭਾਈ ਮਹਾਂਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਸਰਕਲ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਹਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲਿਆਂਵਾਲੀ ਮੁੱਖ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਵਹੀਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਸ. ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀ: ਸਕੱਤਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ, ਸੁਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਿਊਟੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸ ਰੱਖਣ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਹੀਰ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਸ. ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਕੱਤਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਪਾਉ ਦੇ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਹਰ ਨਗਰ

ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਲਈ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਸਿਰਪਾਉ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਹਿਰ ਸਮੁੱਚੇ ਹਲਕਾ ਲੰਬੀ-ਮੁਕਤਸਰ, ਭਾਈ ਗਮਦੂਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਊਖੇੜਾ ਮੁੱਖ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਮਿੱਥੀਆਂ ਤਰੀਕਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਅੱਚਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਜੇ ਲਹਿਰ ਤਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਂਬਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਚਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ੨੨-੧੦-੦੭ ਤੋਂ ੩੧-੧੦-੦੭ ਤਕ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਚੌਂਕੀ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਂਬਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਐਨੋਕੋਟ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਭਾਈ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਭਾਈ ਗੁਰਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਭਾਗੋਵਾਲ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਭਾਈ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮਾ ਚੱਕ ਕਵੀਸ਼ਰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹਾ ਢਾਡੀ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ੧ ਨਵੰਬਰ ੦੭ ਨੂੰ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਮੁਖ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅੱਚਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁੱਜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ੧੭੧ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ। ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਮੈਨੇਜਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਅੱਚਲ ਸਾਹਿਬ ਸ. ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਕੰਧ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੇਜਰ ਸ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਫਰਵਾਲ, ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ ਗੁਰਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ. ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ, ਸ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਯੂਥ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਕਾਲੀ ਜਥਾ ਕਾਦੀਆਂ, ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਲ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁ: ਸਤਿਕਰਤਾਰੀਆਂ, ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੱਚਲਗੋਟ, ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਦੀਆਂ ਤੇ ਸ. ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤਰਖਾਣਾਂ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁ: ਮਹਿੰਗਾਪੁਰ (ਪਲੀਆਂ) ਲਖੀਮਪੁਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ

ਪੰਨ-ਪੰਨ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਲੱਖਾ ਫਾਰਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਬਾਂਕੇਗੰਜ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਡਡੋਲੀਆਂ ਫਾਰਮ ਯੂ.ਪੀ. ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਸੰਪਰਦਾਇ ਵੱਲੋਂ ਸੱਚਖੰਡ ਵਾਸੀ ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਰ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਾਬਾ ਘੋਲਾ ਜੀ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਹਿੰਗਾਪੁਰ (ਪਲੀਆਂ) ਲਖੀਮਪੁਰ ਖੀਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ-ਚੌਥਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਤੀ ੨੧-੨੨-੨੩ ਅਕਤੂਬਰ ੦੭ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, ਗਿਆਨੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਲਰਾਇਆਂ ਅਤੇ ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਿੰਗਾਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਿੰਨੇ ਦਿਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਕਥਾ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮਾਂ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲੱਖਾ ਫਾਰਮ ਵਿਖੇ ੩੫ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਹਿੰਗਾਪੁਰ ਵਿਖੇ ੪੦ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਡਡੋਲੀਆਂ ਫਾਰਮ ਵਿਖੇ ੪੫ ਪ੍ਰਾਣੀ; ਕੁੱਲ ੧੨੦ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ।

ਸਬ-ਆਫਿਸ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ

ਸ. ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਇੰਚਾਰਜ ਸਬ-ਆਫਿਸ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ (ਬਠਿੰਡਾ) ਵੱਲੋਂ ਪਹੁੰਚੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਤੂਬਰ ੨੦੦੭ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:

ਮਿਤੀ	ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ	ਪ੍ਰਾਣੀ
੫-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਜੀ ਫਫੜੇ ਭਾਈਕੇ (ਮਾਨਸਾ)	੪੦
੭-੧੦-੦੭	ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ (ਬਠਿੰਡਾ)	੨੮
੯-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਹਮੀਰ ਨਗਰ ਦੁੱਲਮਾਂ (ਸੰਗਰੂਰ)	੧੧੫
੧੧-੧੦-੦੭	ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ (ਬਠਿੰਡਾ)	੧੫੦
੧੧-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਜੋਗਾ ਨੰਦ (ਬਠਿੰਡਾ)	੩੦
੧੩-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ (ਸੰਗਰੂਰ)	੧੧੦
੧੪-੧੦-੦੭	ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ (ਬਠਿੰਡਾ)	੧੧੦
੨੧-੧੦-੦੭	" " " " " " " "	੫੦
੨੧-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੋਂਗੋਵਾਲ (ਸੰਗਰੂਰ)	੧੧੦
੨੧-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਇੱਛਾ ਪੂਰਕ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਗਰ ਮਾਨਸਾ	੭੩
੨੧-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਮਲਕਪੁਰ ਨੇੜੇ ਚੋਰਮਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਰਸਾ (ਹਰਿ:)	੫੧
੨੬-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਗੋਬਿੰਦ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾ: ੧੦ਵੀਂ ਹਾਜੀ ਰਤਨ ਬਠਿੰਡਾ	੨੫
੨੬-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਰੋੜੀਕਪੂਰਾ ਨੇੜੇ ਜੈਤੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ	੬੦
੨੮-੧੦-੦੭	ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ (ਬਠਿੰਡਾ)	੪੫
੨੮-੧੦-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਸੰਧੂਆਂ (ਸੰਗਰੂਰ)	੧੬੦

ਮਿਤੀ ੧੩-੧੦-੦੭ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੰਮੂ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ

ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ

ਭਾਈ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਹੈਂਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ੧ ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ ੩੦ ਨਵੰਬਰ ੨੦੦੭ ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਮਿਤੀ	ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ	ਪ੍ਰਾਣੀ
੧-੧੧-੦੭	ਗੁ: ਅਚੱਲ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਸਲੋ ਚਾਹਲ	੧੫੧
੩-੧੧-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਪੰਡੋਰੀ ਲੁਬਾਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੬੦
੪-੧੧-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਸਰਫ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	੩੬
੪-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧੨੪
੭-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੯੫
੮-੧੧-੦੭	ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਦੀਵਾਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੬
੯-੧੧-੦੭	ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਦੀਵਾਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੪੮
੧੦-੧੧-੦੭	ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਦੀਵਾਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧੭
੧੧-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੨੨੦
੧੧-੧੧-੦੭	ਪਿੰਡ ਬੋਗੋਵਾਲ, ਕਪੂਰਥਲਾ	੮੮
੧੧-੧੧-੦੭	ਪਿੰਡ ਬਹੋੜੂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੨੪੮
੧੪-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧੨੭
੧੬-੧੧-੦੭	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਚਲ ਸਾਹਿਬ, ਬਟਾਲਾ	੮੯
੧੬-੧੧-੦੭	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਕਲੋਨੀ, ਜਲੰਧਰ	੬
੧੭-੧੧-੦੭	ਗੁ: ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਓਠੀਆਂ, ਤਰਨਤਾਰਨ	੧੯੫
੧੮-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧੪੩
੨੧-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧੧੧
੨੨-੧੧-੦੭	ਪਿੰਡ ਚੰਬਾ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ	੭੨
੨੪-੧੧-੦੭	ਗੁ: ਸ੍ਰੀ ਬੋਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ	੨੧
੨੫-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧੨੫
੨੮-੧੧-੦੭	ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	੧੧੮
੩੦-੧੧-੦੭	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਟਾਂਡੀ ਨੇੜੇ ਭੁਲੱਥ, ਕਪੂਰਥਲਾ	੨੪

ਗੋਲਡਨ ਆਫਸੈੱਟ ਪ੍ਰੈਸ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਸ. ਹਰਬੋਅੰਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਨੇ ਛਪਵਾ ਕੇ ਦਫਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਮਿਤੀ ੫-੧-੨੦੦੮